

**Universitat de les
Illes Balears**

Facultat de nom

Memòria del Treball de Fi de Grau

Afinitats i diferències entre sant Francesc i Ramon Llull

Maria del Mar Vicens Uguet

Grau de Llengua i Literatura Catalanes

Any acadèmic 2015-16

DNI de l'alumne:41583497A

Treball tutelat per Gabriel Ensenyat Pujol
Departament de Llengua i Literatura Catalanes

S'autoritza la Universitat a incloure aquest treball en el Repositori Institucional per a la seva consulta en accés obert i difusió en línia, amb finalitats exclusivament acadèmiques i d'investigació

Autor		Tutor	
Sí	No	Sí	No
	x		x

Paraules clau del treball:
Ramon Llull, sant Francesc ...

INDEX

1. Introducció	pàg 03
2. Vida	pàg 03
3. Ambient històric i societat	pàg 17
4. Relació de Llull amb els franciscans	pàg 22
5. Obra	pàg 26
6. Comparativa de la vida i altres aspectes	pàg 32
7. Pensament	pàg 38
8. Influència i repercussió	pàg 58
9. Canonització	pàg 63
10. Conclusió	pàg 64
11. Bibliografia	pàg 65

1. INTRODUCCIÓ

Aquest treball consisteix a dur a terme una anàlisi comparativa de la figura de sant Francesc d'Assís i la de Ramon Llull.

L'objectiu és trobar els punts en comú i les discrepàncies entre ambdós personatges, per així poder comprovar fins a quin punt estaven relacionats.

El motiu pel qual he triat aquest treball és perquè crec que és un tema molt interessant, car abasta dos personatges molt significatius i importants dins el món cultural i de les lletres del segle XII.

El que més m'ha interessat d'aquesta tasca ha estat poder conèixer una mica més la figura de sant Francesc, de qui sabia poca cosa, a diferència de Ramon Llull, el qual ja l'havia tractat bastant en diverses ocasions; adonar-me de la influència que aquest exercí sobre Llull, i arribar a saber la importància que tingué en molts aspectes.

Per començar, i entrar una mica en matèria, he parlat una mica de les seves vides, de l'àmbit històric en el qual visqueren, de la seva obra... i seguidament he tractat altres aspectes com ara el seu pensament, la repercussió que tingueren o la seva canonització.

2. VIDA

Són molts els autors que, al llarg de la història, han escrit sobre aquests personatges. No obstant això, per dur a terme aquest apartat sobre la seva vida, ens centrarem, principalment, en l'obra *Biografia de Sant Francesc d'Assís*, de sant Bonaventura, que hem actualitzat amb el llibre *San Francisco de Asís*, de Jacques le Goff, en el cas de sant Francesc, i en l'obra *Vida coetània* de Ramon Llull, actualitzada amb les *Obres selectes de Ramon Llull*, apartat *Ambient històric i vida*, pel que fa a Ramon Llull. També hem tingut en compte altres biografies anteriors a la de S. Bonaventura, especialment la de Tomàs de Celano.

2.1 Vida de Ramon Llull:

Aprofitam l'extens resum que fa A. Bonner del periple biogràfic de Ramon Llull per exposar-lo a continuació:

Ramon Llull, que acumula títols com ara filòsof cristià en la tradició neo-platònica, primer dels grans místics hispànics, primer europeu en escriure novel·les en prosa sobre temes contemporanis, primer europeu des de l'antiguitat clàssica que emprà la llengua materna per a tractar de teologia, filosofia i ciència, un dels creadors del català literari, missioner, apologista cristià i fundador d'una escola de llengües orientals destinada a la formació de missioners i inventor d'una "Art", nasqué el 1232 o a principis de 1233 a Palma, Mallorca. Exactament no sabem si la família de la qual provenia era noble o burgesa, tot i que sembla que era d'origen noble. Fou educat amb l'educació típica de la seva classe: uns coneixements doctrinals bàsics, rudiments de lectura i d'escriptura... més tot un rerefons cultural i ideològic propi de la classe dominant; escrigué poesia trobadoresca i formà part de la cort de Jaume I i de la del seu fill, Jaume II de Mallorca. Abans del setembre de 1257 es casà amb Blanca Picany, amb la qual tingué dos fills, Domènec i Magdalena, i també més o menys per aquest temps fou anomenat senescal del futur Jaume II de Mallorca.

Aquests anys de la seva vida, els quals ell considera malgastats, se'ns presenten a l'obra *Llibre de contemplació*, escrit pel mateix Llull.

Quan era senescal de la taula del Rei de Mallorca, una nit mentre componia, va veure el Senyor Jesucrist com a penjat a la creu, i a causa de la por que això li causà deixà fer el que feia i es ficà al llit. Vuit dies després, al mateix lloc i a la mateixa hora, li passà el mateix, i així una tercera i quarta vegada. A la quarta o la cinquena es ficà al llit i intentà pensar que significaven aquelles visions repetides tants cops; d'una banda creia que la seva consciència li deia que aquelles aparicions pretenien que deixés el seu món i es dedicés d'ara endavant exclusivament al servei del Senyor; però d'altra banda, la seva consciència el proclamava culpable des de temps enrere i indigne del servei de Crist. Finalment entengué que el que Déu volia d'ell era que deixés el món i que d'allà endavant el servís de tot cor. Llavors començà a pensar quin servei seria més agradable a Déu i decidí que duria a terme tres propòsits: acceptar de morir per Crist convertint els infidels al seu servei, escriure un llibre contra els errors dels infidels (si Déu li concedeix) i sol·licitar monestirs per l'ensenyança de diversos idiomes.

Durant els tres mesos següents fou bastant tebi, però per la festa de sant Francesc escoltà les predicacions d'un bisbe franciscà que deia que sant Francesc havia deixat i rebutjat totes les coses materials que tenia per adherir-se més a Crist, i Ramon decidí fer el mateix venent totes les seves possessions, tot i que reservant una petita part a la seva dona i fills. Llavors, se n'anà a peregrinar a llocs com Santa Maria de Rocamador o Santiago de Compostel·la, i un cop complerta la peregrinació es preparà per anar a París, però els seus amics i parents el dissuadiren i el feren tornar a Mallorca, a on es posà un hàbit de drap vil i aprengué un poc de gramàtica, i a on comprà un sarraí per aprendre la llengua aràbiga.

Durant nou anys dugué a terme un aprenentatge intel·lectual, estudià i es formà (aprengué prou bé l'àrab per a disputar amb els musulmans i per escriure llibres, escrigué obres com ara un compendi de la lògica d'Algatzell, el vast Llibre de contemplació, etc). Després d'aquests nou anys, succeí que un dia aquell sarraí blasfemà el nom de Crist, i quan Ramon ho va saber li pegà a la boca al front i a la cara; aquest començà, des d'aquell moment, a meditar com podia matar el seu senyor. Un dia que va veure el seu senyor assegut tot sol s'hi va tirar a sobre amb una espasa que havia obtingut secretament, i tot i que no arribà a matar-lo, li feu ferides greus. Ramon quan anaren a ajudar-lo prohibí que el matessin, i el feu tancar a presó fins que deliberés què faria amb ell. Ho pensà durant tres dies i demanà ajuda a Déu, i tot i que creia que aquest no l'havia escoltat, quan anà a veure el sarraí es trobà que aquest s'havia degollat. Ramon es posà molt content i donà gràcies a Déu per conservar-li les mans innocents.

Després d'aquest fet, Llull pujà a una muntanya per contemplar Déu més tranquil·lament, i un dia que mirava el cel, el Senyor il·lustrà la seva ment, donant-li la forma i manera de fer el llibre contra els errors dels infidels; donà mil gràcies i es posà a ordenar i escriure el llibre que primer anomenà *Art major* i més tard *Art general*. Allà a on tenia posats els peus quan Déu l'il·luminà hi féu fer un ermitatge a on habità durant quatre mesos. Un dia se li acostà un pastor d'ovelles jove que només en una hora li explicà tantes coses de l'essència divina i del cel com hauria fet un gran home de ciències en dos dies, i quan va veure els seus llibres s'agenollà i els besà alhora que amb els ulls plens de llàgrimes digué que aquells llibres aconseguirien moltes coses bones per a l'Església de Crist. Beneí el reverend mestre amb el senyal de la creu i se n'anà, com si fos un gran profeta.

Més tard, el senyor rei de Mallorca, que tingué notícies dels llibres, féu demanar Ramon, que anà a Montpeller, on residia en aquell moment. Quan hi arribà el rei féu examinar els seus llibres a un frare menor que els trobà plens de profecia i devoció catòlica. Llavors, allà, Llull redactà un llibre anomenat *Art demostrativa*, que llegí en públic i en la lectura que en féu declarava com la primera forma i la primera matèria constituïen un caos elemental, i com els cinc universals i els deu predicaments provenen d'aquest caos i són continguts en ell, segons la veritat catòlica i teològica. Ramon, demanà al rei de Mallorca que s'edifiqués un monestir en el seu regne, dotat de possessions suficients perquè tretze frares Menors hi fossin instal·lats per aprendre àrab a fi de convertir els infidels.

Un cop enllestit tot això, Ramon se n'anà a Roma a veure el sant pare i els cardenals per obtenir la voluntat d'impulsar la creació de monestirs dedicats a l'ensenyament de les diverses llengües necessàries per a convertir els infidels, però quan hi arribà es trobà que el Papa acabava de morir. Per això, deixà la Cort i es dirigí a París per comunicar al món l'Art que Déu li havia donat, i després de romandre-hi un temps se'n tornà a

Montpeller, a on redactà un altre llibre titulat *l'Art de trobar veritat*. Quan l'acabà partí cap a Gènova, on el traduï a l'àrab, i un cop acabada la tasca, retornà a Roma per donar forma al projecte de bastir els monestirs, però podent treure poc profit, se'n tornà a Gènova a fi de poder partir cap a la terra dels sarraïns per veure si ell tot sol seria capaç de disputar amb els musulmans i convertir-los. El poble de Gènova confiava que Déu faria grans meravelles a través d'ell, però el seu propòsit es veié destorbat, car li entrà molta por de ser lapidat o ficat a presó i quedà a terra.

Quan la nau hagué salpat patí un remordiment de consciència tan gran que caigué malalt durant molt temps. Un dia, el dia de la festa de Cinquagesma, es féu portar a l'església dels Frares Predicadors a on, mentre jeia mirant cap amunt, va veure en el punt més alt de l'edifici un llumet petit que amb una veu li digué que en aquest Orde es podria salvar. Va demanar ser vestit del seu hàbit, però els frares ajornaren fer-ho car el prior es trobava absent, motiu pel qual Ramon va començar a pensar que els Frares Menors havien acceptat l'Art que Déu li havia donat en la muntanya amb més estimació que els predits Predicadors, i que havia de deixar aquests segons i entrar en l'Orde dels Frares Menors, ja que creia que aquests promourien més eficaçment la predita Art a honor de Jesús. Quan ho estava pensant li va tornar a aparèixer un llum que li digué que només podria salvar-se amb l'Orde dels Predicadors, però no obstant això, ell elegí conservar l'Art o doctrina, per la qual molts es convertirien a entendre i estimar i honrar Déu, a la seva pròpia salvació, demostrant, una vegada més, que estimava a Déu infinitament més que a si mateix.

Encara angoixat per la seva malaltia, li arribà el rumor que una galera es preparava per anar a Tunis i es féu portar allà amb els seus llibres, però els seus amics el tragueren de la nau. Això no obstant, el cap de pocs dies partí una altra barca que feia la mateixa ruta i hi tornà pujar. Com que es posà a pensar que ja era de camí a Berberia, li fugiren els remordiments i la seva ànima experimentà tant goig que després de pocs dies es trobà immillorable.

Poc després, arribaren a Tunis i entraren a la ciutat. El reverend mestre començà a cercar els més savis de la secta de Mahoma i els digué, entre altres coses, que ell coneixia bé els fonaments de la llei cristiana i que si després d'oïr i conèixer els fonaments de llur secta la trobava més vàlida que la cristiana, es convertiria en moro. Aviat els moros més savis de la ciutat es reuniren invocant les raons més poderoses que sabien a favor de llur secta, però Ramon les desmuntà totes amb facilitat, i aquells sarraïns quedaren meravellats. Quan ja estava il·lustrant les ments d'alguns infidels, un cert home de molta fama entre els sarraïns, que se n'adonà de les intencions d'aquest, suplicà al rei que el fes decapitar. Aquest, convocà el seu consell i de forma majoritària determinaren la seva mort, però un d'aquells moros, d'esperit prudent i científic,

s'intentà oposar a tanta malícia i va persuadir el rei, que finalment desistí de la mort de Ramon, tot i que ordenà que immediatament fos expulsat de Tunis.

Quan el treien de presó sofrí molts insults, cops i pedrades però se n'alegrava recordant la passió del seu amat. No obstant això, es dolia de la perdició d'aquelles ànimes així que, tot i ser amenaçat que si l'aplegaven altre cop a aquelles terres el matarien, deixà la nau genovesa, a la qual l'havien duit, i romangué d'amagat a terra esperant l'oportunitat de tornar entrar a la ciutat per convertir aquelles ànimes. Mentre esperava, succeí que un cristià amb qui se semblava fou confós amb ell i quasi l'apedregaren, tot i que finalment pogué demostrar que no era ell. És per això, i considerant que allò era un missatge diví, que tot i que romangué tres setmanes més allà, va haver d'anar-se'n car no podia fer res allà.

El seu nou destí fou Nàpols, a on visqué fins a l'elecció del Senyor Papa Celestí Quint. Un cop feta l'elecció del papa, se n'anà a Roma, per veure si aquest cop podria dur a terme el seu propòsit, i allà hi romangué durant un temps i hi ordenà alguns llibres, fins que aquest papa fou succeït per Bonifaci vuitè, al qual s'hi adreçà moltes vegades, però del qual veia que no n'obtindria res, així que se n'anà a Gènova a on hi escriví alguns llibres. Més tard, se n'anà a veure el rei de Mallorca, i un cop hagué parlat amb ell, es desplaçà a París a on llegí públicament la seva Art i escrigué molts llibres. També implorà al rei d'allà sobre algunes utilitats de la santa fe catòlica, però en veure que no li aprofitava, tornà a Mallorca a on intentà, per mitjà de disputes i predicacions, dur al camí de la salvació els sarraïns que hi vivien, i a on també escriví uns quants llibres.

Un dia, li arribà la nova que el gran tàrtar havia conquistat tot el regne de Síria, i decidí embarcar-se cap a Xipre, però quan hi arribà la notícia era falsa, i ja que era allà, decidí anar a parlar amb el rei de Xipre perquè aquest fes assistir a alguns heretges, que hi havia a la seva terra, a la seva predicació, oferint-li que després ell passaria al soldà de Babilònia i al rei de Síria i d'Egipte per informar-los sobre la santa fe catòlica, però al rei aquelles proposicions no li van interessar. Tot i així, el reverend mestre no cessà de confondre els esmentats heretges mitjançant predicacions i disputes, però temps després, caigué en certa malaltia corporal. Dues persones, un capellà i un mosso, el servien i planejaren prendre-li els seus béns, però ell se n'adonà i els va treure del seu servei amb gran humilitat i cor dolç, i es mudà a la ciutat de Famagusta, on fou rebut pel mestre del Temple i a on romangué fins que recuperà la salut.

Un cop recuperat, Ramon s'embarcà cap a Gènova, on escriví molts llibres, i més tard se n'anà a París, on llegí amb èxit la seva Art, i compilà nombrosos llibres.

En temps del papa Climent quint, el mestre partí de París i se n'anà a Lió a veure el sant pare per suplicar-li el seu propòsit, però aqueixa súplica no interessà gaire ni al Papa ni

als cardenals i Llull tornà a Mallorca des d'on s'embarcà cap a Bugia, terra dels sarraïns, i quan es trobà enmig de la plaça començà a cridar en veu alta. Al cap de poc, s'aixecà una gran multitud de moros que el volgueren matar. Mentrestant, el principal sacerdot o bisbe de la ciutat en tingué coneixement i va enviar emissaris amb orde de dur-lo davant ell. Van parlar una estona, i quedaren en què el bisbe reuniria tots els seus savis a un lloc, i un cop allà Llull provaria amb raons necessàries que la llei dels cristians és santa i vertadera.

El dia assignat, el bisbe quedà meravellat de les paraules de Ramon, i no en respongué cap, car no va trobar cap objecció com a rèplica, però ordenà que immediatament el tanquessin a presó. Tot i que a defora una multitud de moros esperava per lapidar-lo, el bisbe ordenà que ningú goses tocar-lo, ja que volia ser ell qui el condemnés a mort. Tot i així, en sortir de la casa del bisbe i anar cap a la presó, fou batut per cops de bastó, per mans, arrossegat de la barba, etc. El portaren a presó on el tancaren dins la latrina de la presó dels lladres fermats amb una cadena grossa pel coll, i així romangué durant una temporada. Després el posaren en una cel·la de la mateixa presó. L'endemà, els clergues de la llei es congregaren davant el bisbe demanant la seva mort, i a tal efecte es convocà un consell que determinà per majoria que el mestre fos conduït davant ells; si observaven que era home de ciència i ple de coneixements, seria mort sense remirament; en canvi si fos un home ximple i beneit i havia actuat per oradura, el deixarien anar. Decidiren no lapidar-lo, però per tal de fer-lo morir el dugueren a una presó més cruel, fins que els genovesos i catalans que vivien allà es reuniren i obtingueren que fos posat en un lloc més decent. Allà hi romangué sis mesos, i amb freqüència rebia la visita de moros que el convidaven a convertir-se a la seva llei, però ell es mantingué ferm a la seva religió.

Per tal d'acabar amb aquest debat, car tant els moros com ell defensaven la seva religió, acordaren que cadascú faria un llibre en el qual provés que la seva llei era la vertadera, i que la que fos provada amb millors arguments seria tinguda per la millor. El reverend mestre estava molt content, car confiava que d'aquella manera podria convertir-los, però quan Ramon ja havia treballat bastant amb el seu llibre, succeí que arribaren cartes manant que Ramon fos expulsat tot d'una de Bugia, per part del rei d'allà.

El dugueren a una nau que anava a Pisa i ordenaren al patró del vaixell que no deixes en cap terra de moros. Quan eren a prop de Pisa, la nau es veu sorpresa per una gran tempesta i s'enfonsà. Molts dels tripulants s'ofegaren i només alguns es pogueren salvar amb l'ajuda de Déu. Entre aquests hi havia Ramon Llull, que havent perdut tots els llibres i la roba, i amb companyia d'un companyó seu, arribà a la vorera, i un cop conduït a la ciutat de Pisa fou rebut honradament pels ciutadans. Allà, va acabar la seva *Art general darrera*. Acabada aquesta, i molts altres llibres, proposà al consell del

comú de Pisa que alguns ciutadans es fessin cavallers de Jesucrist, a fi de conquerir Terra Santa. Gràcies als seus precos el comú escriví al sant pare i als cardenals sobre aquells afers, i n'obtingué grans promeses per part de moltes persones devotes, sobretot de Gènova. Després, partí cap a Avinyó a on hi havia el sant pare, per tal de portar el negoci a bona conclusió, però en veure que no aconseguiria res se'n va anar a París, on llegí públicament la seva *Art* i altres llibres escrits anteriorment. Anaren a escoltar-lo no només els estudiants, sinó també molts mestres.

Quan va saber que el sant pare Climent havia convocat un consell general a la ciutat de Viena, decidí anar-hi per proposar tres coses a favor de la religió cristiana: construir un lloc adequat en el qual fossin posats homes devots i de gran capacitat intel·lectual per a estudiar diversos idiomes per poder predicar el sant evangeli a totes les nacions, que es fes un orde de tots els cavallers cristians que treballés sense aturar per recuperar la Terra Santa, i que fos determinat que hòmens de ciència escrivissin llibres contra els dits errors i contra aquells qui seguien el seu punt de vista. Sobre això, Llull en feu un llibre anomenat *Liber de natali pueri* on exposa tant raons filosòfiques com teològiques contra els dits errors, la qual cosa ja havia fet en llibres anteriors, car són uns 123 llibres els que ha compost en honor de la santa trinitat, ja que fa més de 40 anys que el seu cor i la seva ànima pertanyen a Déu.

D'aquesta altra part de la seva vida, de la resta, en tenim constància gràcies a una mena d'autobiografia seva, anomenada *Vida coetània*.

Poc després de dictar aqueixa *Vida coetània*, Llull deixa París, i se'n va a Viena, a on hi havia el Concili que durà fins al maig de 1312. En aquest, Llull hi va obtenir un èxit parcial però autèntic dels seus tres propòsits mencionats anteriorment. Després torna a Montpeller, on escriu el *De locutione angelorum* i més tard va a Mallorca, a on roman durant un any, i a on escriví desset obres curtes i hi va atorgar testament.

Pel maig de 1313 va escometre una nova empresa; primer va anar a Messina a veure el rei Frederic III, car havia sentit parlar dels plans reformistes d'aquest, que incloïen la preparació lingüística de missioners contra l'Islam. Romangué un any allà, però, ja que no va obtenir ajuda del rei per dur a terme la seva pròxima missió a Tunis, se n'anà a Sicília.

A la tardor de 1314, Llull tornà a Tunis, a on a causa d'un conflicte entre els monarques, hi trobà una certa receptivitat a la cristiandat, i a on escriví una vintena d'obretes curtes a més de l'obra *Ars consili*.

No es sap ben bé si morí el 1315 o el 1316 i si fou a Tunis, en el viatge de tornada, o a Mallorca, però el que sí que sabem amb certesa és que fou enterrat a l'església de sant Francesc de Palma¹.

2.2 Vida de sant Francesc:

A partir de la biografia de sant Francesc escrita per sant Bonaventura (que n'esdevingué l'oficial) i de la que redactà fa uns anys J. Le Goff, resumim el periple biogràfic de Francesc d'Assís.

Francesc era natural d'Assís, regió de la Vall d'Espoleto, on nasqué entre l'any 1181 i el 1182. Es crià en un ambient de frivolitats mundanes i es lliurà als negocis del comerç. Emprava el seu temps en les diversions de l'època, el joc, l'ociositat, les xerrades, les cançons i la roba. Pot ser que cerqués eclipsar els seus companys, ser el capitost de qui s'ha denominat amb bastant exageració «la joventut daurada d'Assís». La qüestió més interessant és que per un reflex natural de la jove generació del seu grup social, cercava dur a terme un estil de vida cavalleresc i imitar el comportament dels nobles, abans de practicar les virtuts i els defectes de la burgesia comerciant. Si era, en efecte, «hàbil en els negocis», fou sobretot un «gran malgastador», amb la mateixa opulència que es retreu als nobles. Des del punt de vista de la cultura, fou un gran admirador de la poesia cortès, convertint-se en cantant i joglar entre els seus companys. El tipus de vida que el persuadia era la guerra, la carrera de les armes. I ocasions no van faltar-n'hi. Un dels seus capítols de lluita, acabà malament per ell, que acabà sent presoner i va estar més d'un any empresonat a Perugia. No obstant això, ni la desagradable experiència l'allunyà de la seva gana de glòria militar.

A pesar que ja des de la seva infantesa hi havia una petita flama d'amor a Déu en ell, ignorava del tot els desigs ocults del cel, i no fou fins que un dia patí una malaltia greu i llarga que afligia el seu cos, que sentí la mà del Senyor sobre ell. Així com anava recobrant les forces corporals, anava mudant també la seva disponibilitat interior.

Un dia li sortí a l'encontre un cavaller de noble llinatge, reduït a la misèria, el qual li suggerí la figura de Crist i mogut per la compassió es despullà dels seus vestits nous i elegants per cobrir el cavaller necessitat. Durant la nit següent somià amb un meravellós palau, que sens dubte era una revelació benèvola del Senyor que havia auxiliat i protegit per amor a ell el cavaller pobre. Fou a partir d'aquí, que començà a desfer-se dels afanys del negoci i a retirar-se en llocs solitaris, a on demanava al Senyor que es dignés a mostrar-li el camí de la perfecció. Un d'aquests dies que es dedicava a l'oració, se li

¹ BONNER, Antoni (1989). *Obres selectes de Ramon Llull*: Volum 1. Palma de Mallorca: Editorial Moll, pp. 1-53.

aparegué Jesús en forma de crucificat, i per amor a Crist sentí menyspreu per la fortuna de la casa paterna i per les coses materials, així que començà a organitzar la seva vida canviant els negocis mundans pels negocis del cel.

Passant un dia per una ermita, que amenaçava ruïna, dedicada a sant Damià, hi entrà per fer-hi oració impulsat per l'Esperit Sant. Agenollat als peus del Sant Crist va sentir l'ànima envaïda d'una dolcesa i un consol extraordinaris; girà els ulls vers la creu i oí una veu misteriosa, que venia de la creu, que li repetí tres vegades que reparés la seva casa. En un primer moment va assustar-se, però seguidament un sentiment d'alegria va omplir la seva ànima i sense pensar-ho s'aixecà i es disposà a dur a terme el mandat pel Senyor. Començà a desfer-ho tot i oferí diners al pobre capellà encarregat de l'ermita perquè l'invertís a reparar-la i en les necessitats dels pobres, i també li demanà que el deixés conviure amb ell una temporada, però aquest rebutjà els diners per temor als pares del jove, i Francesc llançà el pes de les monedes de metall al replà d'una finestra. Aquest gest enfurí molt el seu pare, i per calmar els ànims romangué una temporada en una cova a on pregà sense parar i dejunà, fins que se sentí de nou envaït de joia espiritual i sortí de l'amagatall per anar-se'n a la ciutat sense por.

Quan arribà a la ciutat fou insultat i rebé el llançament de porqueries del carrer per part d'alguns joves bordegrassos d'allà que, quan el veren tan desfigurat i canviat d'idees, pensaren que havia tornat boig, però ell ho suportava tot. Qui més enfurismat estava era el seu pare, que l'arrossegà per terra, el colpí amb assots i l'encadenà, car creia que així mudaria el seu ànim, però desenganyat no tingué més remei que rendir-se a l'evidència. Aleshores decidí anar a trobar-se amb el bisbe de la ciutat perquè en la seva presència Francesc renunciés als drets de l'herència paterna, i Francesc ho acceptà sense cap resistència. Un cop foren allà, Francesc es despullà de tota la seva roba, inclosa l'interior, i se sentí per fi alliberat i segur.

Abandonà la ciutat feliç, tan content estava que li entraren ganes de cantar, i mogut pel desig d'una dedicació humil se n'anà a servir leprosos i es posà al seu servei. En un primer moment li produïren molt d'esglai però per gràcia del Senyor començà a apreciar-los i inclús arribà a besar-los. En aquest moment, ja es trobava completament envigorit en la humilitat de Crist i ric en la pobresa.

Poc després, amb totes les seves forces i tot i estar molt dèbil físicament, a causa dels seus dejunis, començà a reparar la capella de sant Damià, car havia rebut l'ordre per part del Senyor de fer-ho. Fou aquí quan alguns fidels començaren a descobrir una singular virtut en ell i a mostrar-li ajut, i així van poder restaurar, no només l'ermita, sinó també altres esglésies com ara la de l'apòstol sant Pere i la de la Mare de Déu.

Un cop acabada la restauració de les tres esglésies, Francesc passà llargues temporades a la dedicada a santa Maria i, pels mèrits d'aquesta, aconseguí descobrir el camí de la perfecció i li fou revelat, per inspiració divina, el sentit veritable de l'Evangeli, fet succeït un dia durant la celebració de la missa. A partir d'aquí, posà el màxim intent en viure amb aquesta regla de vida donada pel Senyor als seus apòstols: llançà la seva roba i les sandàlies, abandonà el bastó, el sarró i els diners, i es posà una sola túnica cenyida amb una corda senzilla, i es transformà en pregoner zelós de la veritat.

Va començar a orientar algunes persones vers la pràctica de les virtuts i els convidava a penitència. Quan parlava, les seves paraules penetraven al fons dels cors, i era admirat per tots aquells qui l'oïen. Tant, que alguns decidiren seguir el seu exemple i renunciar a tots els seus béns per unir-se a ell, vestint el mateix hàbit i fent la mateixa vida. Francesc els anomenà «framenors». En un principi, el grup estava format per sis germans, però pocs dies després nous candidats s'uniren al grup i l'augmentaren fins a arribar a dotze.

Francesc se n'anava a un lloc solitari a plorar pels seus anys de joventut i demanava perdó a Déu per aquells anys viscuts en el pecat, i fou allà a on sentí que el posseïa una alegria immensa motivada per la revelació que li fou feta: tots els seus pecats estaven completament perdonats. A partir d'aquí tingué una visió clara sobre el seu futur i el dels seus germans, als quals els manifestà per tal d'encoratjar-los. Aleshores, Francesc decidí presentar-se a la Seu Apostòlica amb el seu grup per demanar al Sant Pare que aprovés la forma de vida que el Senyor li havia revelat i que ell havia escrit en poques paraules. Per ajudar-lo, el mateix Crist s'avançà i aparegué en els somnis del seu Vicari a la terra, recomanant-li que acollís amb gentilesa el Pobrissó i li atorgués allò que li demanés, i sense adonar-se Innocenci III començà, des d'aquell moment, a sentir un afecte especial per Francesc. Quan aquest hi anà accedí a la seva petició, aprovant la Regla, i li confià que prediqués la penitència, a més d'atorgar-li tot el que demanava i prometre-li molts altres beneficis en el futur.

A continuació, i vivint ja la veritable perfecció evangèlica, Francesc es dirigeix a la vall d'Espoleteo, a on se li presenta el problema de si ell i els seus frares han de conviure enmig de la gent o si s'han de retirar a un lloc solitari, que es resol amb una il·luminació divina. S'aixoplugaren en una cova mig abandonada prop d'Assís, a on començaren a viure segons la forma de la santa pobresa i en el fervor de l'esperit. Si les circumstàncies del temps i dels llocs li permetien, sortia a predicar la paraula de Déu, i recorria ciutats i pobles anunciant la Regla de Déu, seguint les revelacions del que convenia dir, rebudes prèviament per Déu, i acompanyades de miracles com ara l'aparició, que van veure ell i els seus companys, d'un carro de foc sobre el qual flotava un globus resplendent com el sol, la salvació de Morico malalt greument de feia molt i al qual se li donava poc temps

de vida, el somni del dragó de Silvestre o bé la visió del cos del sant marcat per una creu feta de dues espases fulgurants de Pacífic, entre altres.

Francesc, fent un intent d'imitar fidelment Jesús crucificat, crucificava la carn amb tots els vicis per mitjà d'una rigorosa disciplina i frenava els estímuls sensuals amb una templança i mortificació molt estrictes. Si gaudia de salut, no solia prendre aliments guisats, i si ho feia, els barrejava amb cendra o els tornava insípidos. Només bevia aigua fresca, i tan sols la necessària per apagar la set. El seu llit era quasi sempre el terra nu, i per coixí emprava una pedra o un tros de tronc; per tapar-se, emprava una manta rugosa i aspra, i dedicava molta atenció a guardar la seva castedat. Amb pràctiques com aquestes tot ell irradiava puresa i feia la impressió d'haver assolit el ple domini sobre la carn, però no obstant això, no deixava de purificar-se cada dia més els ulls de l'ànima amb rius de llàgrimes, a pesar que això pogués perjudicar la seva vista corporal.

La humilitat era la virtut en què més excel·lia; es considerava el més gran pecador i posava tot l'afany a rebaixar-se als seus propis ulls i a la vista dels altres. Es sotmetia a l'obediència dels superiors i inferiors, car li repugnava donar ordres. A la pobresa la considerava la seva esposa i li dedicava un amor etern, fins al punt que per ella abandonà el pare i la mare i distribuï tot allò que li pertanyia, fent que les seves úniques pertinences, des del començament de la seva vida religiosa fins a la mort, fossin una túnica, una corda i uns calçotets, i si trobava algú que exteriorment semblés més pobre que ell, es retreia a ell mateix i s'animava a imitar-lo. Aquesta fou qui li ensenyà a considerar-se inferior als altres i féu que assolís el tresor de la santa simplicitat. En tots els éssers, estimava i lloava el seu Autor, i fou així com veia i posseïa totes les coses en Déu, i Déu en totes les coses. Ates que totes les criatures provenien del mateix origen, les cridava amb el nom de «germans i germanes», per insignificants que fossin, i aquestes, quan els manava qualsevol cosa l'obeïen. Quan veia un malalt o un pobre, el seu cor es fonia de compassió davant ells, i si no podia donar-los una mà, els oferia el seu afecte cordial. En tots els pobres hi veia la figura de Jesús i els donava amb generositat les almoines rebudes per la seva pròpia subsistència; no tenia cap límit en això, i fins i tot es donava a ell mateix. S'afanyava molt a donar bon exemple, car el zel per la salvació dels germans penetrava com una espasa flamejant i afilada en el seu cor.

Foren tres les vegades que intentà anar a països d'infidels, i en dues trobà obstacles per dur a terme el seu objectiu. A la tercera hi aconseguí arribar, tot i que fou bastant difícil, i es presentà davant el soldà de Babilònia, al qual deixà meravellat amb la demostració de la força de l'Esperit i l'anunciació que li féu de l'Evangeli. Aquest, un cop l'hagué escoltat, li oferí obsequis valuosos i quedar una temporada amb ell, però Francesc no acceptà i se'n tornà a terres de cristians, car veia que no aconseguiria l'intent de martiri.

Tanta era la concentració que dedicava a l'amor de Crist que era insensible als desigs terrenals. Tant si anava de viatge com no, es lliurava tant a la pregària que, a més de dedicar-hi les facultats del cos i de l'ànima, també hi dedicava les activitats i tot el temps. Eren moltes les vegades que quedava submergit en l'èxtasi de la contemplació i romanía fora d'ell mateix, igual que les vegades que anava de nit a llocs solitaris i a esglésies abandonades, a on alguns cops era escomès terriblement per dimonis que lluitaven per dissuadir-lo de l'exercici de l'oració, tot i que sense èxit, car sempre els foragitava, o a on era sorprès pels altres en l'oració nocturna: es posava a terra amb els braços oberts en forma de creu, i el seu cos s'enlairava i quedava embolcallat en un petit núvol lluminós, la qual cosa era la prova més evident de la llum extraordinària que envaïa el seu cos.

A causa de la seva constant consagració a la pregària aconseguia un capteniment tal de l'esperit que interpretava la Bíblia amb una perspicàcia increïble. També descansava en ell l'esperit multiforme dels profetes, i unes vegades es feia present entre absents o sabia el que passava a distància, altres aconseguia saber els secrets dels cors, i altres pronosticava esdeveniments futurs. En són exemples d'això l'aparició a Arles, a on sant Antoni hi era present per adreçar una prèdica als frares; el cas, a Santa Maria de Porciúncula, del frare que es negà a sotmetre's a la disciplina; o l'esdevingut a la muntanya de La Verna del desig de fra Lleó d'haver alguns escrits del sant amb paraules del Senyor i amb anotacions breus signat de la pròpia mà del servent de Déu.

Altres exemples són: l'episodi de la senyora que anà a veure'l per demanar-li que intercedís davant Déu pel seu marit, car aquest sempre es mostrava cruel amb ella i li impedia servir Crist com cal; el del canonge Gedeó, succeït a Rieti, al qual curà d'una malaltia mortal quan semblava estar disposat a servir Déu, però que un cop curat li tornà a girar l'esquena i acabà morint esclafat pel sostre d'una casa; o el que es dugué a terme a Celano, a on Francesc visità un noble cavaller, convidat per ell, i percebé en esperit que aquest moriria ben aviat i així fou.

A Francesc li eren descoberts els misteris secrets i li obeïen els elements de la naturalesa, com ara una vegada que s'hagué d'operar de la vista que el foc del ferro no el cremà ni li va causar cap dolor; quan un cop a l'ermitori de Sant Urbà l'aigua es convertí en vi perquè pogués curar-se de la malaltia que patia; quan viatjava amb l'ase d'un pobre pagès i el pagès no podia més de set i Francesc demanà aigua i de darrera una roca sorgí una font viva d'aigua fresca; un pic que predicava a Gaeta i la multitud quasi l'asfixiava i saltà damunt una petita barca que estava formada i aquesta sense que ningú remés ni la desformés anà mar endins i romangué immòbil sobre les ones durant tota la prèdica del sant i un cop acabà lliscà novament cap a la costa; un cop que passà una temporada a l'ermitori de Greccio a on els habitants eren víctimes de successives calamitats i als quals invità públicament a confessar-se dels seus pecats i des de llavors aquestes

pararen; una ocasió en la qual es dirigí a la vall D'Espolteo per predicar i arribà a un lloc prop de Bevana, a on hi havia un estol d'ocells que cantaven i feien soroll, als quals s'hi acostà i els parlà demanant-los que callessin per poder escoltar amb atenció la paraula de Déu i aquests ho feren i prengueren unes determinades actituds; quan intentà fer una travessa a ultramar per conquerir la palma del martiri i el Senyor es manifestà per alliberar-lo a ell i a la tripulació del perill de mort; o una vegada que Francesc viatjava amb un company seu per motius de predicació entre la Llombardia i la marca de Treviso i se'ls féu de nit vora el riu Po, fent molt perillós continuar el camí amb aquella fosca, però gràcies a l'auxili del cel es veieren rodejats d'una llum molt resplendent que els permetia veure el camí i pogueren continuar fins que trobaren un hostel per poder dormir.

Dos anys abans de morir, Francesc començà un dejuni de quaranta dies en honor de sant Miquel en una muntanya alta i solitària anomenada La Verna. Se sentia més que mai curull de la dolcesa de la contemplació celeste i experimentava una més gran abundor de dons i gràcies divines. Un matí mentre resava davallà del cel una figura semblant a un serafí, amb sis ales brillants com de foc. Aquesta s'aproximà a ell i mantingueren una conversa secreta i familiar, i la visió va desaparèixer. Francesc quedà atemorit davant l'aparició i va comprendre que era una lliçó interior per donar a entendre que no seria el martiri del cos, sinó l'incendi de l'esperit, el que l'havia de transformar en imatge de Jesucrist crucificat. Des d'aquell moment apareixen en les seves mans i peus els senyals dels claus, amb la cabota al palmell de les mans i al dors dels peus. També al costat dret del pit apareixia una ferida vermella, de la qual corria sang abundant que sovint li tacava la túnica, la qual cosa revelà als framenors encarregats de rentar-li la roba el que li passava. Era impossible ocultar-ho, però tenia recels a divulgar el secret del Senyor; és per això que tingué un dilema anguniós, que posà fi contant-los a alguns companys més íntims el fet de l'aparició, tot i que només els contà algunes coses. Aquelles marques li van permetre fer molts miracles per mitjà d'elles, car amb els estigmes les mans eren dotades d'un poder prodigiós, com ara la desaparició de la pesta a la província de Rieti, vençuda amb l'aigua amb la qual Francesc es rentava les mans; la curació d'un home de Lleida anomenat Joan, malferit amb tantes lesions que no hi havia cap esperança que sobrevisqués gaires hores, i al qual curà només tocant-li les ferides; o el cas del clergue de nom Roger, de Potenza, que a causa que pensava coses impròpies sobre les ferides sagrades de sant Francesc, fou ferit a la mà esquerra misteriosament, i un cop se n'hagué penedit, demanà ajuda a sant Francesc i aquest el va socórrer i recuperà la salut.

No podia caminar a causa de les protuberàncies dels claus dels peus i demanava que el portessin a coll pels pobles i les ciutats. Suportava els dolors amb alegria i paciència, i en donava gràcies i lloança al Senyor. El seu desig més gran, era retornar a aquelles primeres pràctiques d'humilitat i reduir a esclavitud el cos ja prou afeblit amb tants sofriments. Es proposava seguir Crist i dur a terme grans projectes.

Sabé amb molta anterioritat el dia de la seva mort, car el Senyor mateix la hi revelà, i acostant-se el dia del seu trànsit anuncià als frares que no trigaria gaire a sortir del cos.

Dos anys després de rebre les marques dels estigmes, és a dir vint anys després de la seva conversió, demanà que el portessin a Santa Maria de la Porciúncula, car volia pagar tribut a la mort i rebre el guardó de la recompensa eterna al mateix lloc en què va néixer en l'esperit de gràcia i de virtut. Un cop allà, i malgrat l'extrema gravetat de les seves dolences, demanà que el posessin nu sobre el terra, ja que volia lluitar nu contra un adversari nu en aquesta darrera hora. Així, estès a terra va cobrir-se amb la mà dreta la ferida del costat esquerre, perquè no la veiessin, i el seu rostre va començar a glorificar l'Altíssim. Quan ja s'acostava la seva hora, cridà tots els germans que es trobaven en aquell lloc, i amb paraules de consol intentà apaivagar el dolor del comiat. Com a herència els va deixar en testament la possessió de la pobresa i de la pau, i els recomanà que cobegessin els béns eterns i que es guardessin dels perills d'aquest món. També els encoratjà a seguir amb tota fidelitat les petjades de Jesús crucificat.

Moments abans de morir va estendre les mans sobre els seus germans, que formaven rotllana al seu voltant, i els beneí, tant a ells com als qui no hi eren presents, en nom del Crucificat. A continuació, pregà que li llegissin un text de l'evangeli de sant Joan. Finalment s'adormí en el Senyor i la seva ànima santíssima fou absorbida en l'abisme de la claredat eterna.

Alguns el van veure un cop mort, com ara un deixeble i germà seu que va veure la seva ànima benaurada pujant al cel sota la forma d'un estel refulgent; fra Agustí que va tornar a parlar, després de molt temps, per anunciar que havia vist sant Francesc com pujava al cel, i després de dir-ho morí; o el bisbe d'Assís, al qual li aparegué Francesc i li anuncià que havia deixat la terra per anar-se'n al cel.

També després de la seva mort es manifestà la seva santedat exímia per mitjà de molts miracles. Bastava que fos invocat perquè el poder de Déu restituis la vista als cecs, l'audició als sords, es curés l'esclerosi, els naufrags fossin conduïts a port, etc. En definitiva, són incalculables a tot arreu els beneficis de Déu obrats per mediació de sant Francesc, tant en vida com en mort².

2-Sant Bonaventura (1994). *Biografia de Sant Francesc d'Assís: Versió i notes de Francesc Gamissans*. Barcelona: La formiga d'or, pp. 31-143.

-LE GOFF, Jacques (2003). *San Francisco de Asís*. Madrid: Akal ediciones S.A, pp. 32-53.

3. AMBIENT HISTÒRIC I SOCIETAT

En aquest apartat, parlarem de l'ambient històric que envoltava un personatge i l'altre, car és un fet a tenir en compte a l'hora d'endinsar-nos en els personatges, ja que el context per força els va influir.

Pel que fa a Ramon Llull, hi trobem un home que, tot i procedir d'una illa petita a la frontera meridional d'Europa i d'una cultura avui en dia considerada minoritària, desenvolupa un sistema dels més universalistes, que presentà a papes, reis, sultans i universitaris de molts indrets del món, i que li aportà una fama extraordinària per tot Europa durant el Renaixement.

A l'edat mitjana, el fet que Mallorca estigués a la frontera meridional d'Europa, no volia dir que es trobava davant unes barreres poc franquejades, sinó que se situava enmig de la gran roda de la conca occidental de la Mediterrània, car en aquell moment el tràfic marítim amb Àfrica del Nord, Sicília i Itàlia era tan intens com amb la península Ibèrica o França. Això feia que la capital fos una de les ciutats més cosmopolites, i la llengua i la cultura catalanes es trobaven en una situació de puixança.

A fi de comprendre aquest ambient, cal analitzar una mica els canvis polítics que precediren la conquesta de les Balears, ja que aquests van tenir una importància tal que la conquesta no era més que la seva conseqüència natural.

A principis del segon decenni del segle XIII, l'imperi almohade va començar a trontollar, al mateix temps que els petits principats d'Occitània començaren a ser engolits per la corona francesa. Des del punt de vista dels estats cristians de la península Ibèrica, això va implicar una giravolta de 180° en l'estructura de forces. En només vint-i-dos anys les possessions musulmanes ibèriques es reduïren d'una tercera part de la península al sol regne de Granada. La Corona d'Aragó tardà més a posar-se en marxa, tot i que quan ho féu, ho va fer amb molta rapidesa, i la conseqüència fou l'absorció sobtada d'una gran massa de població musulmana i una recerca de pobladors cristians a fi de corregir el que es considerava com un greu desequilibri social.

També hi hagué un canvi d'igual importància dins del camp de la cultura i llengua catalanes: durant l'època anterior Catalunya depenia culturalment i, en part, lingüísticament d'Occitània, però amb la nova situació Occitània començà a perdre el seu atractiu, i els catalans es començaren a construir en una potència mediterrània, que al segle següent duria la seva força expansiva fins a Grècia i Turquia. I fou precisament aquesta expansió imperialista el que donà als catalans la consciència de la seva identitat cultural, connectada no tan sols amb un sentiment d'estar complint un destí diví, sinó també estretament relacionada amb la llengua catalana com a expressió d'aquell destí.

Cal remarcar que els primers models de la llengua literària clàssica són les cròniques que contenen els fets d'aquesta expansió i les obres de Ramon Llull.

Al mateix temps, l'expansió comercial ficà còsols, ambaixadors, mercaders, capellans, mercenaris i mariners catalans i mallorquins per tota la conca occidental del Mediterrani, la qual cosa donà com a resultat que ja per l'any 1300 el català arribà a l'estat d'una mena de *lingua franca*, una llengua internacional tant del comerç com de la diplomàcia. A la Mediterrània occidental del segle XIII, tant les unitats polítiques com lingüístiques eren molt més petites i més igualades entre si, fet que explica l'ús que fa Llull del català per un proselitisme tan internacional.

En connexió amb aquest internacionalisme, s'ha de comprendre la situació de l'illa mateixa de Mallorca, l'estructura de la qual era tan diferent de la seva Catalunya materna com qualsevol regió fronterera de la seva base de partida. Havien vingut colonitzadors de tot arreu de Catalunya, i fins i tot d'Aragó, com d'altres parts d'Occitània com Montpeller, Marsella... També s'hi trobaven comunitats de mercaders genovesos i pisans. Els musulmans constituïen una part de la població illenca; la majoria eren esclaus, però també hi havia un cert nombre de musulmans lliures treballant. No tan importants des del punt de vista numèric com per la seva importància en la vida econòmica eren els jueus, els primers en importància per a la corona com a font d'ingressos i com a banquers.

Començà a haver-hi una tendència a concentrar-se la població en viles (Inca, Lluçmajor, Sóller, Manacor, etc.); l'any 1285 ja hi havia 25 viles consolidades i lligades a les primeres parròquies.

L'expansió de la vinya, una nova orientació cap a la producció oliera i l'extensió dels conreus cerealistes, marcà la reconversió agrària de l'illa durant aquest segle. La insuficiència bladera esdevindria una constant en la història de Mallorca. La ramaderia era important (ovins i bovins) i existí una circulació transhumant entre les terres planes i la serra de Tramuntana, articulada entorn d'una xarxa de camins ramaders, quintanes i pous.

S'inicià un comerç molt actiu, en part controlat per mercaders genovesos i pisans. Els intercanvis amb els territoris musulmans foren intensos.

No es pot perdre de vista que tot al llarg del segle XIII es detecta en tots els estaments del laïcat una inquietud particular per accedir al saber que fins llavors estava reservat als clergues, ja sigui el saber filosòfic, el teològic o el que es vinculava a la cura de la salut o al coneixement del món. Es tracta d'un veritable esfondrament de les barreres que separaven els continguts de la formació cultural dels diversos estaments socials. Una

mostra clara d'aquesta tendència són les traduccions d'obres científiques a les llengües vernacles que comencen a circular just a partir d'aquest moment.

Cal tenir en compte, que a l'edat mitjana tot era més fortament contrastat: les rivalitats comercials eren més intenses, la pirateria era un mal endèmic, les relacions entre dominant i dominat eren d'una franquesa brutal, i la tolerància era qüestió de benefici econòmic o d'equilibri momentani. Però el sistema funcionava, i la impressió predominant és de prosperitat i optimisme.

En resum, es tracta d'un món amb diversitat de credos, d'interessos i de races i costums, que ben segur que marcaren els ideals lul·lians.

En relació a sant Francesc, aquest nasqué en un període de gran desenvolupament per l'Occident medieval i en una regió fortament marcada per aquest desenvolupament. Segons els historiadors d'avui, les primeres manifestacions d'aquest creixement foren de caire demogràfic i econòmic. Al voltant de l'any mil, el nombre d'homes augmentà, i fins i tot a algunes regions es duplicà. A aquests homes, se'ls havia d'alimentar, materialment i espiritualment.

El progrés fou rural, en un món en el qual la terra era el fonament de tot. També fou un progrés essencialment quantitatiu, extensiu, un gran moviment que obrí nous espais al cultiu. També hi hagué progressos qualitatius com ara l'arada amb rodes i de vertadera asimetria, el reemplaçament del cavall pel bou a causa del nou sistema d'enganxament, la introducció de nous cultius gràcies a què la rompada s'havia convertit en triennial, el desenvolupament de les ramaderies gràcies al progrés dels prats artificials, els molins es multiplicaren, la població en augment s'agrupà en viles, aglomeracions concentrades al voltant de l'església o el castell...

La conseqüència bàsica del desenvolupament demogràfic i econòmic fou el naixent moviment d'urbanització. Es creà una xarxa de ciutats que seran els focus econòmics, polítics i culturals.

En l'àmbit religiós, una de les conseqüències fou la pèrdua de la figura del sant bisbe. La santedat va estar més lligada a la ciutat en la tolerància, amb sants burgesos, laics, mendicants, o en el retir, amb sants ermitans.

La ciutat és un taller, on es desenvolupava un artesanat nombrós i variat, on naixia un preproletariat en els tres sectors en vies d'industrialització, la mà d'obra dels quals es trobava sense defensa enfront de la subordinació del «salari just» al «preu just» i contra la dominació dels «donants d'obra». Era un lloc de canvis que atreïen i originaven fires i mercats, alimentats per la recuperació d'un comerç a llarg i mitjà radi

d'acció, que dotava els mercaders que el dominaven d'una importància cada vegada més gran en la societat urbana. La ciutat era el lloc principal d'intercanvis econòmics, que necessitaven recórrer, cada vegada més, a un mitjà de canvi essencial, la moneda. Els mercaders aviat crearen en el seu si un grup d'especialistes en la moneda, els canvistes, que es convertiren en els banquers, reemplaçant d'aquesta tasca els monestirs, i els jueus foren reduïts al seu paper de prestadors, d'usurers, que també fou ocupació d'un nombre creixent de mercaders cristians.

Com a centre econòmic, la ciutat era també un centre de poder. A una banda, per un costat i en contra del poder tradicional del bisbe, un grup d'homes nous, els ciutadans o burgesos, conquistaren «llibertats», privilegis cada vegada més assumits. Sense entrar en els fonaments econòmics i polítics del sistema feudal, s'introduí una variant creadora de llibertat i d'igualtat, on la desigualtat que neix del joc econòmic i social s'assenta no en el naixement o la sang, sinó en la fortuna, moble o immoble, la possessió de terres i d'immobles urbans, de censos i rendes, de doblers.

La ciutat medieval es poblà d'immigrants més o menys acabats d'arribar, que es reproduïen a un ritme ràpid. Els homes i les dones de la ciutat eren els desarrelats, els camperols immigrants.

La societat camperola tampoc no romangué impassible. Si la immigració havia atret una part de la població rural cap a les ciutats, aquells que romangueren en el camp també van arrabassar exempcions als seus senyors i, en el cas dels servents, van aconseguir la llibertat. Tot i així, la reacció dels senyors enfront de les seves dificultats financeres i a l'empenta creixent de les ciutats sobre el *comtat*, el seu territori rural, conduí a una explotació econòmica superior sobre la major part de les classes socials camperoles.

En certa manera, l'Església fou la primera a transformar-se. Allò que anomenem Reforma gregoriana no fou únicament l'alliberació del món eclesiàstic de la dominació a la qual la tenia sotmesa el feudalisme laic. Sense dubte, la independència de la Santa Seu enfront del poder imperial i el progrés de la llibertat electoral dels bisbes i abats respecte als laics poderosos són fenòmens significatius. Els esforços per eliminar totes les pressions econòmiques i socials posades baix l'etiqueta de simonia no foren menys importants. Particularment essencial fou la lluita contra el que representava el nicolaisme. No es tractà únicament d'un progrés moral i espiritual que representa el combat contra la incontinència del clero. Prohibint el matrimoni i el concubinat al primer dels tres ordes que definiren l'esquema tripartit de *oratores*, *bellatores* i *laboratores*, l'Església separava fonamentalment el clero dels laics mitjançant la frontera de la sexualitat.

Al mateix temps, la Reforma gregoriana fou una aspiració de retornada als orígens i la realització de l'autèntica vida apostòlica. Això és, la recuperació del procés de cristianització enfront de l'acostament als vicis per part de la societat cristiana, tant en clergues com en laics. Però la reforma de l'Església era també una resposta a l'evolució del món, un esforç d'adaptació als canvis ocorreguts fora d'ella. La resposta fou, en primer lloc, institucional, competint a tres aspectes principals: la fundació de nous ordes religiosos, el desenvolupament del moviment canonical i l'acceptació de la diversitat eclesiàstica.

Els nous ordes pretenien un retorn a la regla original de sant Benet, fent èmfasi en el treball manual i en la simplicitat de vida, la qual cosa es traduïa en el rebuig cap a les formes tradicionals de riquesa monàstica, com l'estil artístic i arquitectònic depurat.

Si el monaquisme reformat representa un millor equilibri entre el treball manual i l'oració, el moviment canonical estableix, per la seva part, un nou equilibri entre la vida activa i la contemplació, entre la cura *animarum* i la vida comunitària.

El món dels laics participava cada vegada més en la vida religiosa i, tot i mantenir-se les barreres entre clergues i laics, la presència d'aquests darrers en el context religiós es reafirma. En els nous ordes, els frares laics o conversos duïen a terme un paper important. Els ordes militars practicaren certa fusió entre el religiós i el guerrer, la vida religiosa i la cavalleresca. Els grups piadosos, begards i beguins, s'hi uniren.

En aquest món nou, l'Església s'encarregà de donar noves fórmules doctrinals, noves pràctiques religioses. L'evolució més important concernia, sense dubte, a la doctrina del pecat i els sacraments.

No obstant això, els sovint reticents teòlegs elaboraren una doctrina voluntarista del pecat, que anava a cercar les seves fonts en la consciència. L'essencial estaria, d'ara endavant, del costat de la intenció. Aquesta recerca de la intenció generà una nova pràctica de la confessió.

Una altra novetat essencial fou la revolució escolar. El desenvolupament urbà suscità, en primer lloc, una renovació de certes escoles episcopals. Però aquesta renovació no fou més que un foc d'artifici i les escoles monàstiques cremaven el seu darrer coet. Per contra, les noves escoles urbanes naixien d'una manera una mica salvatge, amb una doble orientació. Per una banda, s'imposava una atracció per la teologia en els efervescentis medis intel·lectuals, sociològics i polítics de París, i per altra, es produí a Bolonya una cristallització entorn del dret, en el si del desenvolupament comunal.

El món s'havia monarquitzat i la cultura preponderant havia sofert l'empremta de les classes laiques dominants, l'aristocràcia i la cavalleria, el sistema cortès de valors el qual s'imposà en la nova societat. El propi Francesc sofriria les influències d'aquesta cultura i la seva devoció per la pobresa tindria aspectes cortesos»³.

En definitiva, és un món ple d'exclusió i marginació de jueus, leprosos, heretges, homosexuals... on l'escolàstica exalta la naturalesa abstracta i ignora l'univers concret.

4. RELACIÓ DE LLULL AMB ELS FRANCISCANS

Segons explica Salvador Cabot Rosselló a la conferència *Inicis del convent de sant Francesc i relacions de Ramon Llull amb els franciscans*, la primera relació de Ramon Llull amb els franciscans de Mallorca apareix documentada amb motiu de la seva conversió. Com ja hem vist a l'apartat de la vida, tingué lloc l'any 1263, quan Llull tenia uns 30 anys. El mateix Llull ens conta en la seva *Vida Coetània* com, tres mesos després de la seva conversió, entrà a l'església franciscana per la festa de sant Francesc, el 4 d'octubre, i escoltà el sermó d'un bisbe que explicà com Francesc es desprengué de tot el que posseïa i abandonà el món per seguir una vida de penitència. Aquesta descoberta de la personalitat del Pobre d'Assís impactà Llull i el confirmà en el propòsit que ja havia emprès. Els franciscans vivien encara en el primer convent que bastiren ran de la porta nord de la ciutat, posteriorment anomenat de Santa Margalida. Més que una relació amb la comunitat franciscana de Mallorques, allò que apareix aquí és l'empremta de la persona de Francesc en la seva vida religiosa inicial.

El 1275, l'infant Jaume, hereu de Mallorca, del qual Llull havia estat educador i senescal de la taula, el cridà a la cort de Montpeller perquè li presentés les obres que ja havia escrit. Amb aquest motiu, apareix una altra circumstància que el relaciona amb l'orde franciscà. Les obres de Llull, per encàrrec de qui molt prest seria rei de Mallorca, foren analitzades per un frare franciscà que quedà corprès, principalment pel *Llibre de Contemplació*.

Una altra relació cabdal de Llull amb els franciscans de Mallorca la trobem documentada poc després, el 1276, amb motiu de la fundació del col·legi missioner de Miramar que Ramon sol·licità al rei. Des de la seva conversió, Llull havia viscut amb l'obsessió de difondre la fe cristiana entre els musulmans. El seu instint pedagògic li dictava que, sense una acurada preparació pels missioners, la labor evangelitzadora seria vana. Per això, demanà al rei que fundés un col·legi monestir per a l'ensenyament de la

³ LE GOFF, Jacques (2003). *San Francisco de Asís*. Madrid: Akal ediciones S.A, pp. 13-19.

llengua aràbiga i la preparació dels futurs missioners. Jaume II donà suport de bon cor a aquesta empresa i es comprometé en el seu sosteniment financer.

El 16 de novembre de 1276, el papa Joan XXI aprovà la fundació del col·legi de Miramar amb la butlla, *Laudanda tuorum progenitorum*, dirigida al rei Jaume II de Mallorca, que havia prestat la sol·licitud. Hi disposava expressament que aquesta fundació, sostinguda amb béns reials, aniria destinada a la formació de 13 framenors sota les ordinacions del ministre provincial d'Aragó, de tal manera que, sense haver de preocupar-se pels queviures, poguessin dedicar-se a l'estudi i a l'oració.

Encara que les fonts no parlin de contactes de Llull amb la comunitat franciscana de Mallorca, és prou evident que el mestre no obrà pel seu compte davant el rei quan li proposà la fundació del col·legi missioner franciscà. Les gestions de Roma estigueren precedides per tractes i propostes amb la comunitat franciscana que encara no havia canviat de convent. Comptava amb ells i junts havien estudiat ja fins als detalls del lloc i de la manera jurídica i material com aquell projecte havia de dur-se a terme i seguir endavant. Llull mateix devia cercar amb els monjos de la Real un lloc adequat per a l'empresa.

No sabem quan es va inaugurar el col·legi, però havia de passar algun temps, tal volta l'any següent ja es pogué obrir.

Pocs anys després, Alfons el Liberal s'apoderà de l'illa de Mallorca contra el seu oncle Jaume II, però renovà el compromís que aquest havia contret amb el monestir de Miramar. El document que confirma els privilegis ens dóna una sèrie de detalls sobre la institució. Malgrat aquestes concessions, més endavant la fundació travessà serioses dificultats econòmiques amb les autoritats de Mallorca.

A principis de 1291, el rei Jaume II d'Aragó, que havia subseguit el seu germà Alfons, també es comprometé a donar suport al col·legi, i confirmà de bell nou els privilegis ja concedits als menorets. La cèdula es perdé, però el rei insistí de bell nou amb una altra el mes de febrer.

Amb aquestes insistències i renovacions de privilegis es veu que els frares no sempre cobraven les assignacions amb la puntualitat estipulada. Quan el rei Jaume II de Mallorca recuperà son reialme, el col·legi monestir de Miramar ja estava dissolt probablement més a causa de la mancança de subvencions que als inconvenients que veien els frares per seguir fidels a les preocupacions de la regla referents a la pobresa franciscana. Així, la fundació tingué poca durada, encara que quedà com a model per a posteriors escoles semblants. Ramon ho lamenta en el seu poema Desconhort de 1295:

«[...]Segons que a Miramar ha estat ordenat. /Et consciencia n'haja qui ho ha afoylat[...]]».

Així veiem com anys més tard una disposició reial des de Montpeller transferia els edificis del monestir de Miramar a l'abadia cistercenca de la Real. A pesar d'aquest contratemps, Llull continuà obsessionat amb la fundació de col·legis missioners per Europa.

Les relacions de Llull amb els Franciscans queden prou manifestes en la *Vida Coetània* i en el poema *Lo desconhort* que escrigué devers el 1296, on testimonia la seva presència a tres capítols generals dels Franciscans: Montpeller 1287; Rieti 1289 i Assís, Pentecosta 1295. És cert que Llull mantingué estretes relacions també amb els Dominicans, Cistercencs i Cartoixos de Vauvert, però no obstant deixa clara una estima destacada per l'orde franciscà.

El ministre general franciscà francès Ramon Godefroy entregà una carta de recomanació a Llull per als ministres provincials de Roma, Apúlia i altres. Ramon era un viatger empedreït i pobre, i necessitava hostatge i acollida. Llull hi és qualificat d'antic amic de l'orde que "des de feia temps s'havia preocupat per a mitigar graciosament les necessitats dels germans". Podria tractar-se aquí d'una referència a Ramon quan encara era senescal de l'infant Jaume i disposava de mitjans per ajudar els frares. Al mateix temps els demanava que el rebessin benignament i li deixessin exposar en els convents la seva *Art* destinada a la conversió dels infidels i que alguns germans assistissin a les seves lliçons.

A punt d'emprendre un viatge des de Gènova cap al nord d'Àfrica, caigué greument malalt i travessà una forta crisi espiritual. Veié pròxima la mort i volgué ser conduït al convent dels Dominicans a qui demanà l'hàbit per a morir amb els privilegis de l'orde. No obstant això, els Dominicans no feren gaire cas de la seva petició: «[...]Havent tornat Ramon al seu hostatge, es recordà que els Framenors havien acceptat millor que els dits pares predicadors *l'Art* que Déu li havia inspirat a la muntanya[...]]». Poc després demanà també al guardià dels Franciscans que li concedissin l'hàbit de l'orde per a aconseguir millor la vida eterna. El guardià li prometé donar-l'hi quan estigués pròxim a la mort. Però Llull es curà, cobrà coratge i embarcà cap a Tunis. Així doncs, en la *Vida Coetània* apareix una certa predilecció pels Franciscans, que valoraren millor la seva *Ars Magna*, com ell mateix confessa.

En la seva darrera estada a Mallorca, el 1313 Ramon va fer testament, i tot i tenir molt pocs béns, deixà una mòdica quantitat de diners, deu sous, als franciscans.

Quan ja tenia 80 anys, emprengué la darrera aventura missionera des de Mallorca cap al nord d'Àfrica. Aquí es dedicaria a la tasca acostumada, amb les dificultats de sempre, les quals comunicà, pocs mesos després, a través d'una carta al rei d'Aragó. Al qual també escrigué, més tard de bell nou, demanant-li que li fes arribar el franciscà fra Simó de Puigcerdà per ajudar-lo en la traducció llatina de les seves darreres obretes escrites en llengua vernacla.

Aquesta carta no es conserva, però el contingut se'n dedueix de la que aquest rei envià al guardià dels Franciscans de Lleida, en el sentit que enviés el dit fra Simó a Llull que es trobava a Àfrica, i havia estat alumne seu. Però el dit fra Simó ja havia estat destinat a Cervera, motiu pel qual el rei demanà al provincial d'Aragó que donés cartes d'obediència a dit frare per ajudar el mestre Ramon. Encara que no en tinguem ulteriors notícies, la insistència i l'interès del rei és tant que podem donar per fet que la petició reial fou atesa i que fra Simó partí cap a Tunis per complir la tasca encomanada. A més, el rei demanava que el guardià de Tunis no entretingués fra Simó en altres quefers fora de l'assistència a Ramon.

Després de desembre de 1315 acabaren les notícies documentades sobre Llull. Podem pensar que aquest menoret de Puigcerdà fou testimoni dels darrers esdeveniments que afectaren Llull.

L'argument que reforça el franciscanisme de Llull és el seu sepulcre bastit en l'església franciscana de sant Francesc. La família Llull tenia el seu propi en la capella de sant Marc a l'església de santa Eulàlia on reposaven els seus pares, però a l'hora d'enterrar-lo això no es tingué en compte. També hauria pogut ser enterrat al monestir de santa Maria de la Real, que havia estat per a ell lloc de recés i d'estudi. Hi havia d'haver raons fortes perquè les despulles de Ramon fossin dipositades a sant Francesc. Posteriorment, ja amb fama de santedat, serien tretes del sepulcre i guardades en una caixa de fusta a la sagristia del convent. Pensam que aquest sepulcre en una església franciscana és l'argument més sòlid del seu franciscanisme i una raó forta per a mantenir la tradició de la seva pertinença a l'Orde Tercer franciscà al final de la seva vida.

D'aquesta pertinença no en tenim un testimoni exprés, hi ha hagut autors que l'han volgut posar en dubte. Segons una tradició antiga recollida el 1519, Llull rebé l'hàbit del Tercer Orde franciscà precisament en el capítol general d'Assís el 1295 però ell mateix, encara el 1311, al Fantàstic, es defineix com a laic. Cau també dins les possibilitats que el dit fra Simó, que probablement arribà a Tunis per assistir a Llull en la gestió dels seus darrers llibres, l'acompanyés en la darrera singladura i li imposés l'hàbit franciscà o de terciari en el mateix vaixell *in articulo mortis*, per a fer-lo així partícip dels privilegis de l'orde que ell tant apreciava. Malgrat tot, Ramon en la seva original vida respongué a

l'ideal penitent que havia proclamat sant Francesc i havien escampat els seus fills arreu d'Europa mitjançant el Tercer Orde⁴.

5. OBRA

En aquest punt, comentarem l'obra d'un personatge i l'altre, i a continuació ens centrarem en un article titulat *Aspectos ascético-místicos del Blanquerna*, on se'ns fa la comparativa d'alguns trets de les obres *Llibre d'Amic i Amat* de Ramon Llull i *Les floretes* de sant Francesc.

Ramon Llull, després d'aplicar-se durant nou anys a l'estudi de la llengua i cultures llatina i àrab, té una revelació: l'*Ars* o *Art lul·liana*, un sistema filosòfic que permetria demostrar, a través de l'argumentació filosòfica racional, la veritat del cristianisme als infidels. Al llarg de la seva vida escriu diverses variants i simplificacions d'aquest sistema filosòfic, *l'Ars magna*, *l'Art demostrativa*, *l'Ars inventiva* i *l'Art breu*, entre d'altres. Conscient de la dificultat de les 16 figures de la seva *Art*, també escriu obres amb diverses tècniques i estils per tal de transmetre d'una manera didàctica i més entenedora el seu propòsit. En aquest sentit escriu en català, i també en llatí i àrab —es creu que a través de correctors—, prop de 250 obres atribuïbles, entre les quals figuren sermons, cartes, proverbis, manuals didàctics, poesia, autobiografia, narrativa i tractats científics, filosòfics i morals.

En l'àmbit literari es pot afirmar que Llull és el primer i un dels principals contribuïdors a la formació de la llengua catalana literària. Les seves solucions sintàctiques i lèxiques, i la seva prosa elegant i equilibrada suposen una innovació molt gran i són un exemple insòlit de desenvolupament d'una llengua sense tradició literària prèvia. És el primer escriptor europeu d'obres filosòfiques i cultes en llengua vulgar. L'elecció de la llengua, en tot cas, s'ha d'entendre com un instrument per arribar millor al públic al qual s'adreçava l'obra: llatí per als lectors europeus instruïts, català per a la població laica de la Corona d'Aragó i la seva àrea d'influència, i àrab per a les tasques proselitistes. Sovint, però, s'han conservat manuscrits d'una mateixa obra en doble versió catalana i llatina. Malauradament no es conserva cap manuscrit en llengua àrab. En vida de l'autor la seva obra també és traduïda a llengües com el castellà, el francès, l'italià i l'occità.

De la seva tasca com a poeta ens arriben dues obres, *Desconhort* i *el Cant de Ramon*, amb una clara influència de l'estil provençal. Pel que fa a la narrativa, podem destacar el *Llibre d'Evast e Blanquerna*, novel·la que descriu la vida exemplar d'un heroi i

4 CABOT Rosselló, Salvador. (2008). *Inicis del convent de Sant Francesc i relacions de Ramon Llull amb els franciscans*. Mallorca: Centre d'Estudis Teològics de Mallorca, pp. 26-34.

reflecteix la distribució social de l'època i el *Llibre d'amic e amat* amb una sèrie d'aforismes de caràcter didàctic. *El Llibre de contemplació en Déu*, més de mil pàgines dedicades a l'explicació filosòfica del món exterior i el món diví, l'escriu inicialment en àrab, tot i que només en conservem versions catalanes i llatines. El seu manual cavalleresc *Llibre de l'orde de cavalleria*, dedicat a fortificar la moral i la pràctica cristiana entre els cavallers, esdevé un èxit durant més de dos segles. El *Llibre de doctrina pueril* és un llibre didàctic que simplifica les veritats bàsiques del cristianisme. *El Llibre de les meravelles*, que inclou el popular *Llibre de les bèsties*, és una novel·la didàctica estructurada a través d'exemples, molt influenciada per la filosofia sufi.

La seva producció filosòfica i teològica ha tingut nombrosos seguidors al llarg dels segles, i ja al segle XV apareixen escoles lul·listiques arreu d'Europa. La fama de l'autor també provoca l'aparició de centenars d'obres heterodoxes pseudolul·lianes atribuïdes a l'autor, i no serà fins a mitjans del segle XX que l'estudiós E. W. Platzeck elaborà un cànon d'obres biogràficament atribuïdes a l'autor, amb uns 250 títols en total.

També té un grapat d'obres autobiogràfiques, en les quals ens parla d'ell i de la seva vida, com ara *la Vida Coetània* o bé el *llibre de contemplació en Déu*⁵.

Sant Francesc, per la seva banda, no escrigué gaire. Encara que tinguéssim la primera Regla, les cartes i els poemes perduts, totes les seves riqueses cabrien en un petit volum. L'edició que realitzaren els franciscans de Quaracchi es divideix en tres parts: I) les *Admonicions* i les Regles; II) les cartes; III) les oracions. Baix el pretext de no publicar més que les obres en llatí, els pares de Quaracchi privaren a l'obra escrita de sant Francesc d'una obra mestre essencial, el *Càntic del germà Sol*, escrit en italià. Per tant, val més millorar i completar aquesta publicació com han fet, en italià, Vittorio Facchinetti i Giacomo Cambell i, en francès, Alexandre Masseron.

Al marge de la diversitat de les seves formes externes, tots aquests opuscles no són més que contribucions a una mateixa obra, la de la formació espiritual dels seus germans i, més enllà d'això, la comunicació d'un missatge a la humanitat. Francesc no fou un escriptor, fou un missioner que completà amb alguns escrits un missatge del qual havia ja expressat el que és essencial mitjançant la paraula i l'exemple.

Entre la Regla de 1221, que no fou aprovada, i la que encara ara segueix en vigor avui en dia entre els menors, confirmada el 1223 per una butlla pontificia, hi ha diferències.

En aquests dos texts essencials, cal afegir-hi les *Admonicion*, la *Della religiosa abitazione nell'eremo*, el *Testament* i el *Petit Testament*.

5 Escriptors.cat [en línia] [Consultat diverses vegades]. Disponible a http://www.escriptors.cat/autors/llullr/pagina.php?id_sec=2850

Les vint-i-vuit *Admonicions* són petits texts espirituals molt simples, que resumeixen l'ensenyança de la pràctica de la vida religiosa que Francesc donava oralment als seus germans i que no havia trobat lloc en la Regla, tractant-se més de recomanacions, que de prescripcions obligatòries. Es tracta d'un petit tractat del bon i el mal religiós, o com se l'ha arribat a denominar, «el sermó de la muntanya de sant Francesc».

El text sobre la vida dels germans en els ermitoris completa també la Regla, que quasi emmudeix respecte a aquestes retirades en soledat, relacionades amb la tradició eremítica tinguda en gran estima i practicada per Francesc i la majoria dels seus companys. Aquesta obra reglamenta fonamentalment les relacions entre la vida activa i la vida contemplativa durant aquestes retirades. En grups de tres o quatre, els germans han de dividir-se en dues «mares», duent la vida activa de Marta, i/o en dos «nens», duent la vida contemplativa de Maria Magdalena.

El *Testament*, probablement escrit a Siena durant l'hivern de 1225-1226, és un text capital. Francesc volgué fer-lo un complement de la Regla i donar-li amb el mateix títol força de llei en l'orde, la qual cosa es va obstinar a anul·lar el papa Gregori IX el 1230 en la butlla *Quo eliganti*. Francesc pareix haver volgut reintroduir un cert nombre de principis o de prescripcions, que havien estat suprimits o endolcits en la Regla de 1223. S'ha dit que, com si hagués endevinat que les seves intencions no serien respectades, Francesc posà en aquest text «una tristesa punyent, on el seu sentit és a la vegada una nota de desesperació». Si Francesc recordava la seva veneració per les esglésies, la seva fe en els sacerdots i inclús en els teòlegs, també evocava el paper decisiu dels leprosos en la seva conversió, la inspiració que havia rebut de Déu per definir el seu ideal, l'obligació del treball manual, la necessitat de no romandre «com estranger i peregrí» en els convents i esglésies pobres, la prohibició absoluta de sol·licitar privilegis a la cúria romana i l'obligació de seguir la Regla i el *Testament* sense afegir ni suprimir, sense introduir cap mena de glossa.

Per fi, el *Petit Testament*, dictat per sant Francesc al germà Benet l'abril de 1226 després d'haver beneït a «tots els meus germans que estan en l'orde i que hi estaran fins a la fi del món», recorda els tres principis essencials: l'amor entre tots els germans de l'orde, el respecte a «nostra senyora la Santa Pobresa» i l'obediència a la «Santa Mare Església».

El que queda de les cartes, tant les que es tenen per autèntiques com aquelles que segurament no ho són, és testimoni de l'activitat epistolar de Francesc cap als seus acostats, cap a l'orde i cap a tots els cristians. De les cartes als amics, se'n conserva una dirigida al germà Lleó, al qual també es dirigeix un document excepcional, un pergami autògraf de Francesc conservat en el Sacre Convent d'Assís, que té per una banda els *Louanges de Dieu*, i per l'altra, la *Benedició al germà Lleó* amb el signe de la tau,

escrita per Francesc el setembre de 1244 a Alvèrnia. Una altra carta amistosa és la que féu enviar poc abans de la seva mort, demanant-li que fes via si volia veure'l encara en vida, a l'única figura femenina que, amb santa Clara, apareix en la seva vida, la noble dama romana Giacomina dei Settesgoli, a qui anomenava «fratre Giacomina» i a la qual féu cuinar un pastís d'ametlles que ell volgué menjar quan estava malalt a Roma.

Les cartes relatives a l'orde comprenen una carta d'obediència per mitjà de la qual ordenava al germà Agnello de Pisa anar a Anglaterra per exercir allà el seu ofici de ministre, una carta a un ministre parlant-li dels problemes de la Regla sobre els quals havia de reflexionar abans del capítol de Pentecosta, i una carta al capítol general i a tots els germans contenint, a més de la seva confessió per haver pecat «fos per negligència, a causa de la meua debilitat o perquè sóc ignorant i il·letrat, igual que Lull que també es considerava il·letrat, en afirmar que no sabia llatí, encara que sí que en sabia», prescripcions tocants a l'Eucaristia, la missa, les Sagrades Escriptures i el cant, en el qual s'havia de prestar interès no «a la melodia de la veu, sinó a la seva conformitat amb l'esperit».

La correspondència dirigida a la cristiandat comprèn una carta a tots els clergues i una altra a tots els fidels. La primera, el text de la qual procedeix del monestir de Subiaco amb el qual sant Francesc mantingué relacions, motivades tant al seu gust per l'eremitisme com al seu desig per lligar-se a una tradició benedictina autèntica, convida els clergues al respecte al sant sagrament. La segona, molt llarga, és una cridada a la penitència. La sorprenent descripció que féu aquí d'un moribund impenitent entre els seus pares i amics que, fingint plorar, estaven a punt d'apoderar-se de la seva fortuna, revela, al mateix temps que el talent satíric del sant, l'aparició d'un tema de gran difusió a finals de l'Edat Mitjana.

Els himnes i oracions no són menys reveladors d'un aspecte encara més profund del geni del sant, la seva sensibilitat poètica i lírica. Les *Laudes del Senyor*, la *Salutació de les virtuts*, la *Salutació a la Benaventurada Verge* i l'*Ofici de la Passió del Senyor* testimonien el sentit litúrgic de Francesc, la seva voluntat de consumir amb vehemència la meditació i la contemplació, i els punts cardinals de la seva devoció: el Senyor com a Creador totpoderós, Crist crucificat, la Verge com a Dama del Senyor, «el seu palau, la seva serva i la seva mare», i les virtuts com les Santes Dames de la religió, la pura Santa Saviesa, Santa Simplicitat, Santa Pobresa, Santa Humilitat, Santa Caritat i Santa Obediència. Però aquesta contribució de sant Francesc a la poesia espiritual, si més no característica del segle XIII, fou eclipsada per la seva obra mestra en la lírica, el *Càntic del germà Sol*. El poema, gràcies al qual la poesia italiana debuta amb una meravella literària, ha estat definit per Renan com «la més bella peça de poesia religiosa després dels Evangelis». Resumeix tot l'amor fratern de Francesc per tota la Creació. Després d'haver escampat el seu amor entre les criatures vivents, homes i bèsties, canta el seu

amor per les criatures inanimades, a les quals confereix vida i ànima, inclosa «la nostra germana mort». S'ho féu cantar a la Porciúncula pel germà Àngel i el germà Lleó quan la sentí aproximar-se⁶.

Un tret curiós en les seves obres, és que ell mai no s'hi reflecteix, és a dir, en les seves obres no hi ha cap apunt sobre la seva vida o sobre ell, només hi podem trobar al·lusions a alguns dels seus hàbits en els exemples amb els quals alliçona als seus germans, al contrari que Ramon Llull, que sí que és present en diverses obres seves.

En relació a l'article *Aspectos ascético-místicos del Blanquerna* de Giovanni Maria Bertini, el qual té per objectiu captar l'actitud espiritual de Llull, procedent, segons sabem, de sant Francesc, podem citar-ne el següent: Per alguns autors com ara Pier Pourrat, Ramon Llull pertany de ple a l'anomenada «escola franciscana». L'amor lul·lià, igual que el dels filòsofs franciscans, té les seves arrels en la profunditat de la vida afectiva... Es tracta d'aquell mateix amor de sant Francesc, del qual les seves estrofes de l'himne del sol ressonen en tots els àmbits de la mística lul·liana. Així, en Llull, franciscà, coincidiran les dues «necessitats», divina i humana.

Molts filòsofs moderns, especialment el lul·lista H. Probst, sostenen la inseparabilitat entre intel·ligència i sentiment, entre enteniment i voluntat, les quals concepcions són de gran envergadura i d'eficàcia en el món interior de Llull i en el de la que podem anomenar la seva escola.

Sens dubte, la concepció simbolista de l'univers, en sentit limitat i senzill, es troba com a element de fonda inspiració en la ideologia de S. Francesc, en la qual la creació del món correspon a una necessitat d'amor de Déu.

Llull tractà de complir amb els ideals franciscans, deixant de banda tota actitud que no compaginés amb la seva obstinació tan elevada culturalment. Queda d'una manera terminant assentada que l'autor del *Blaquerna*, com a terciari franciscà exemplar, professa els principis de la Regla del sant italià: pobresa, humilitat, caritat i senzillesa. D'aquestes quatre virtuts, l'ànima del doctor il·luminat cultiva, amb més zel, la caritat.

En concret, ens sembla que el capítol XXI de *I Floretti* ha tingut un influx molt decisiu en diversos versicles del *Llibre lul·lià*. No obstant això, el que més fonament reflecteix l'actitud tan commovedora de sant Francesc, que amansa el llop de Gubio, o que parla amb els ocells, és el capítol 112: «Anava l'Amic a una terra estranya, on pensava trobar son Amat, i pel camí l'atacaren dos lleons. Tingué por de la mort de l'Amic, per tal com desitjava viure per servir son Amat, i trameté la seva recordança a son Amat... Mentre l'Amic pensava en l'Amat, els lleons vingueren humilment a l'Amic, al qual lleparen les

6 LE GOFF, Jacques (2003). San Francisco de Asís. Madrid: Akal ediciones S.A, pp. 53-58.

llàgrimes dels seus ulls, que ploraven, i li besaren les mans i els peus». En realitat el text de *I Fioretti* posa en relleu que el llop s'amansà, quant S. Francesc «ebbe fatto la croce». Però, poc abans el sant havia ordenat al llop que no molestés més a ningú conforme amb el que estava disposat «dalla parte di Cristo». En un cas i en l'altre l'Amic (sant Francesc o Llull, qui en el *Llibre* va representant per l'Amic) aconseguix amansar les bèsties ferotges, confiant amb tota simplicitat i sense cap vacil·lació en l'Amat.

Vegem ara com Llull ha traduït alguns dels consells que el sant d'Assís ens deixà en la seva ensenyança de la qual brollen *i fioretti*. «Dos són els focs que escalfen l'amor de l'Amic: l'un és bastit amb desigs, plaers i pensaments; l'altre és compost de temor i llanguiment, i de llàgrimes i plors». Innumerables són els exemples que els anònims autors de les floretes de sant Francesc ens descriuen de l'amor de Déu, considerats «tesoro celestiale», capaç d'aconseguir que «la mente... al tutto sciolta e astratta dalle cose terrene» per la qual cosa el sant «a modo di rondie, volava molto in alto per la contemplazione».

Tot el *Llibre* està com a substanciat d'amor, fins i tot quan no es fa cap menció a l'amor. La naturalesa d'aquest amor lul·lià, cal reconèixer, que coincideix amb el que anomenem «El amore estatico».

Per acabar aquest breu esbós d'una comparació entre la primitiva literatura franciscana i el *Llibre* de Llull ens queda triar d'aquesta darrera obra alguns exemples particularment inspirats en el clima afectiu franciscà, les arrencades del qual descansen en el culte per la pobresa, de la senzillesa, o simplicitat, de l'almoïna, del treball, de la caritat ardent envers el proïsme i envers els infidels; de la devoció cap a la passió de Jesucrist; del sentit de la soledat, de l'alegria; de la naturalesa, concebuda com a «teofania» lluminosa.

Llull no es proposà encarnar tota la gama dels moviments franciscans. No obstant això, el *Llibre*, verdader poema amorós en prosa, descobreix la multitud de coincidències expressives i d'enllaços espirituals i figuratius amb l'esperit i la fantasia tan fresca i candorosa de sant Francesc i dels seus primers deixebles.

Una ullada al ric repertori d'imatges, metàfores i símbols que desfilen en els tres-cents seixanta-cinc versicles del precís llibre, comprova la consonància que hi ha entre el mallorquí i l'autor del *Cantico delle creature*. De moment, anirem subratllant els motius que més sovint es repeteixen al llarg de l'obra mística lul·liana, els temes que apareixen més regularment són: la pena, l'amargura, com a equivalència del plaer, el goig en els camins de l'amor diví; les llàgrimes, el plor, els sospirs com a testimoni de la relació d'amor, etc. Podríem seguir enunciant més temes presents en el diàleg entre l'Amic i

l'Amat, però, després del que s'ha dit ja s'entreu que, excepció feta de dos moments inspiradors, procedents, un del seu antic costum trobadoresc, i un altre, del seu hàbit filosòfic, Llull es situa en la seva fase creadora, entregat al sentiment i a la contemplació de la naturalesa, en perfecta coherència amb el seu «credo» essencialment franciscà.

Sant Francesc, revela una sensibilitat «viscerosa dilectio», que no aflora en Llull, el qual és portat més bé per una intel·ligència molt cultivada, capaç, per això, de fer-li escollir, en la realitat que l'envolta, tan solament els aspectes que afecten la part especulativa.

Resulta suggestiu el procediment amb el qual Llull enalteix la simplicitat, primer esglao cap a la perfecció, sentida franciscanament.

La pobresa que Llull, després de l'exemple de Crist i de Francesc, practicà amb heroica obstinació i suau goig, inspira no pocs moments i els més encertats de la seva expressivitat artística. El pobre és el privilegiat entre tots els homes: només amb ell es pot parlar de l'Amat i només ell entén el que és amor. És la revelació plena i total de la perfecta nuesa corporal, és l'alliberació complida de tot empatx, de tot obstacle per assolir l'amor, la vertadera felicitat. L'ideal de sant Francesc ha trobat en aquesta escena la realització més sincera i de vertader abast artístic. Ens trobem sens dubte molt a prop del clima, en el qual s'ha engiponat el motiu de la «perfetta letizia», que conceptuem com el cim espiritual de *I Fioretti*.

En definitiva, podem dir que tots els biògrafs de Llull estan d'acord a afirmar que el mestre mallorquí seguí des de molt a prop les petjades del sant d'Assís i la seva obra de tanta fondària mística, com el *Libre d'Amic i Amat* ens ho testimonia d'una forma i un estil tan candorosa i líricament franciscà⁷.

6. COMPARATIVA DE LA VIDA, L'AMBIENT HISTÒRIC, L'OBRA I ALTRES ASPECTES DELS PERSONATGES

Analitzades les biografies dels dos autors, i altres aspectes, podem observar que ambdós personatges tenen molts trets amb comú, car dugueren vides molt semblants i ambdós compartien l'estimació a Déu per damunt de totes les coses, inclús per damunt d'ells mateixos, per la qual cosa decidiren abandonar la vida que duïen i dedicar-se per complet a Ell, pel que fa a sant Francesc, i capgirà la seva existència en el cas de Llull; sant Francesc ho féu quan era bastant jove, mentre que Llull ho féu ja després de casat i d'haver tingut dos fills.

⁷ BERTINI, Giovanni Maria. *Aspectos ascético-místicos del blanquerna*, pp. 1-18.

És important remarcar que un dels fets pels quals comparteixen tantes coses, és perquè Ramon Llull prengué com a exemple i referent sant Francesc, coetani seu, com podem observar al següent fragment: «[...]Però en aqueixa festa, un bisbe va predicar al convent franciscà, en presència de Ramon, dient com el predit Sant Francesc havia deixat i rebutjat tot el que tenia a fi d'adherir-se més fermament al sol Crist; i el mateix Ramon, ara incitat per l'exemple de Sant Francesc, va vendre ràpidament les seves possessions[...]»⁸.

Francesc era d'origen italià, mentre que Ramon Llull era mallorquí, i ambdós pertanyien a la classe mitjana/alta: el primer era burgès, fill d'un mercader, i el segon alt burgès emparentat amb la petita noblesa. Visqueren la primera etapa de la seva vida, de la qual tant un com altre se n'avergonyeixen i troben que foren anys perduts, com ho fan les persones típiques de la seva classe, fins que foren il·luminats per Déu i decidiren deixar tot el que tenien per dedicar-se per complet a aquest. Llull fou il·luminat una nit mentre componia una cançó Trobadoresca, com podem veure en aquest fragment: «[...]Una nit estava assegut al costat del seu llit, disposat a compondre i escriure en la seva llengua vulgar una cantilena sobre certa dona que llavors amava amb una amor fada. Mentre començava a escriure la predita cantilena, va mirar a la dreta i va veure el Senyor Jesucrist com a penjat a la creu. En veure això, va tenir por, i deixant les coses que tenia a la mà, es va ficar dins el llit per dormir[...]»⁹; mentre que sant Francesc ho féu quan patia una malaltia greu i llarga, com veurem a continuació: «[...] ignorava del tot els desigs ocults del cel, fins que es féu sentir la mà del Senyor sobre ell: mentre una malaltia greu i llarga afligia el seu cos, la unció de l'Esperit Sant il·luminà la seva ànima. A mesura que recobrava les forces corporals, es mudava també la seva disponibilitat interior[...]»¹⁰.

Pel que fa a l'ambient històric en el qual visqueren tots dos personatges, com ja hem vist, ambdós ho feren en un moment de l'edat mitjana, on el comerç i l'agricultura eren molt importants. Als llocs on vivien un i altre, hi havia molta diversitat de gent i molts immigrants. Van viure el començament de l'agrupació de la població en viles, la repressió dels jueus i la creixent participació dels laics en el món de l'Església, entre altres coses.

Un i altre sentiren el desig d'imitació evangèlica de Jesús i dels apòstols, el qual fou resolt com a vocació personal cap a la santedat; són laics cristians, que se senten cridats

8 BONNER, Antoni (1989). *Obres selectes de Ramon Llull*: Volum I. Palma de Mallorca: Editorial Moll, pp. 15.

9 BONNER, Antoni (1989). *Obres selectes de Ramon Llull*: Volum I. Palma de Mallorca: Editorial Moll, pp 12.

10 Sant Bonaventura (1994). *Biografia de Sant Francesc d'Assís*: Versió i notes de Francesc Gamissans. Barcelona: La formiga d'or, pp 148.

a lliurar la seva vida per l'eixamplament de la fe sense deixar mai de ser laics, és a dir, sense fer-se religiosos a l'ús.

Es feren temporalment ermitans, i decidiren renunciar a totes les seves pertinences, és a dir a les coses materials; passaren a vestir-se amb l'hàbit de drap vil i a viure en la pobresa, sobretot sant Francesc, que estimava aquesta com si fos la seva esposa.

Feren part de l'univers franciscà, al qual sant Francesc, a més de pertànyer-hi, n'era el fundador, a pesar que Ramon Llull en un principi va pensar a formar part de l'Orde dels Predicadors. És important el fet que Llull mai no formà part del Primer Orde, al qual pertanyia sant Francesc, sinó que, en tot cas, ell formà part de l'Orde Tercer, l'Orde penitent, o si més no, s'hi identificà.

Part de la seva vida la dedicaren a pelegrinar, sant Francesc ho féu a Roma i Llull a Rocamador i Santiago de Compostel·la, i a predicar; i foren diverses les ocasions en què visitaren l'Orient per tractar de convertir els infidels. També foren diverses les vegades en què visitaren el papa per impulsar la creació de monestirs dedicats a l'ensenyament de les diverses llengües per convertir els infidels, en el cas de Llull, i per demanar al Sant Pare que aprovés la forma de vida que el Senyor li havia revelat i que ell havia escrit en poques paraules, en el cas de sant Francesc. Cal dir que Llull no n'arribà mai a treure beneficis, però sant Francesc sí que rebé l'ajuda d'aquest.

A més dels viatges a Terra Santa i a veure el Papa, foren molts altres els viatges que van dur a terme al llarg de les seves vides, sobretot Llull, que arribà a viatjar per bona part d'Europa (Nàpols, París, Gènova, Lió, Pisa...).

Fent menció al tema de la conversió dels infidels, tots dos personatges hi estaven molt implicats. No obstant això, Llull fou qui més intensament ho féu, car a més dels viatges que feren un i altre per dur a terme aquesta tasca, arribà a aprendre àrab, comprà un moro perquè li ensenyés la seva llei i la seva llengua, i escriví una gran quantitat de llibres dirigits a aquesta labor.

En relació a les esglésies i monestirs, podem dir que tots dos estaven molt implicats en la construcció i reforma d'aquests: Llull, per la seva banda, tenia com un dels seus propòsits fer construir monestirs per dur-hi a terme l'ensenyament de diverses llengües, com podem apreciar al següent fragment: «[...]Ramón se'n va a la Cort de Roma per veure si podria aconseguir del senyor Papa i dels cardenals la institució pel món de monestirs similars per a l'ensenyança de diverses llengües[...]»¹¹. Mentre que sant Francesc, per altra banda, restaurà algunes esglésies que es trobaven en ruïnes, de les

11 BONNER, Antoni (1989). *Obres selectes de Ramon Llull*: Volum I. Palma de Mallorca: Editorial Moll, pp. 29.

quals en destaquen tres: l'ermita de sant Damià, l'església de l'apòstol sant Pere i la de la Mare de Déu, com veim a continuació: «[...]aconsegueix restaurar no solament l'ermita de Sant Damià, sinó també d'altres esglésies enrunades, com ara la de l'apòstol sant Pere i la de la Mare de Déu. Aquest treball material simbolitza l'obra espiritual que el Senyor li confiaria més tard. De moment, eren tres edificacions materials restaurades sota l'impuls del sant[...]»¹².

Pel que fa a la influència que Déu exercí sobre ells, cal dir que aquest els persuadí tant en somnis com a través de visions/aparicions, com per mitjà de la veu. En són exemples, entre altres, els fragments següents: «[...]i sentí aquell estel, com a cominant-lo dient: "¿No et vaig dir que només et podries salvar en l'Orde dels Predicadors? Vés alerta, docs, al que fas" [...]»¹³; «[...]vuit dies després, al mateix lloc que abans i gairebé a la mateixa hora, una altra vegada es preparava a escriure i a acabar la seva predita cantilena, quan el Senyor li aparegué de la mateixa manera en la creu[...]»¹⁴, pel que fa a Llull, i els següents: «[...]Girà els ulls plens de llàgrimes vers la creu del Senyor, i oí una veu misteriosa, vinguda de la mateixa creu, que li repetí tres vegades: «Francesc, repara la meva casa que, com veus, està caient»[...]»¹⁵; «[...]tingué un somni en el qual veié un palau meravellós, abillat d'armes militars, marcades totes amb el senyal de la creu. Sens dubte que era una revelació benèvola del Senyor per haver auxiliat i protegit per amor a ell el cavaller pobre. Se li prometia i assegurava ara que tot allò que havia vist seria per a ell i els seus soldats, si es dedicava a prendre la creu de Crist per senyera[...]»¹⁶; o «[...]Francesc quedà atemorit davant l'aparició. Experimentava en el seu cos un goig barrejat de dolor. En efecte: l'aspecte atractiu de Crist, que se li presentava d'una manera tan misteriosa com familiar[...]»¹⁷, pel que fa a sant Francesc.

Ambdós foren homes de lletres i poetes; Francesc és considerat el primer poeta italià, i Llull el primer gran autor literari en català, i al llarg de la seva vida escriviren diverses obres, tot i que Ramon Llull, al qual se li atribueixen unes 265 obres, n'escriuí moltes més que Francesc, i a més ho féu en diverses llengües (català, àrab i llatí). També és important el fet que Francesc no surt mai reflectit en les seves obres; en aquestes no hi ha cap apunt sobre la seva vida o sobre ell, només hi podem trobar elucions a alguns dels seus hàbits en els exemples amb els quals alligona els seus germans, a diferència de

12 Sant Bonaventura (1994). *Biografia de Sant Francesc d'Assís*: Versió i notes de Francesc Gamissans. Barcelona: La formiga d'or, pp. 151.

13 BONNER, Antoni (1989). *Obres selectes de Ramon Llull*: Volum I. Palma de Mallorca: Editorial Moll, pp. 32.

14 BONNER, Antoni (1989). *Obres selectes de Ramon Llull*: Volum I. Palma de Mallorca: Editorial Moll, pp. 12.

15 Sant Bonaventura (1994). *Biografia de Sant Francesc d'Assís*: Versió i notes de Francesc Gamissans. Barcelona: La formiga d'or, pp. 149.

16 Sant Bonaventura (1994). *Biografia de Sant Francesc d'Assís*: Versió i notes de Francesc Gamissans. Barcelona: La formiga d'or, pp. 148.

17 Sant Bonaventura (1994). *Biografia de Sant Francesc d'Assís*: Versió i notes de Francesc Gamissans. Barcelona: La formiga d'or, pp. 172.

Llull, que féu obres autobiogràfiques com ara la *Vida Coetània*, on ell i la seva vida hi són reflectits.

En relació als coneixements, en la meua opinió, Llull era més culte i savi que sant Francesc, el qual no gaudia d'una gran cultura, mentre que el Beat, a més de saber sobre religió, tenia molts altres coneixements, com ara coneixements mèdics, matemàtics, filosòfics...

Tot i que, tots dos, estaven completament dedicats a Déu i l'estimaven per damunt totes les coses, segons el meu parer, fou sant Francesc qui més implicat estava en aquesta tasca, car dedicava la major part del seu temps, fos a casa o de viatge, a resar, i arribà a un extrem en el qual només bevia aigua, si el seu cos ho necessitava, dormia a terra, i dejunava sempre que la seva salut li ho permetia, mentre que Ramon, tot i que també hi va estar molt implicat, no arribà a tal extrem, i, a més de resar, també dedicava el seu temps a altres tasques com ara escriure llibres, tot i que cal dir que en molts cops aquests llibres eren o bé per convertir infidels, o bé per afavorir l'Església, etc.

Aquesta tasca de dedicar-se per complet a Déu fou bastant dura per a ambdós, i per defensar-la arribaren a ser agredits físicament i psicològicament, i fins i tot, enviat a presó en el cas de Llull.

De fet, un personatge i altre, passaren una temporada a presó, sant Francesc ho féu en la primera etapa de la seva vida, quan encara duia a terme una vida de pecats, i fou per motius militars, de guerra, mentre que Llull, com ja hem mencionat, ho féu durant la segona etapa de la seva vida, quan ja es dedicava a servir Déu, i la causa fou intentar convertir els infidels a Bugia.

Conèixer i donar a conèixer Crist podríem dir que fou el lema tant d'un personatge com de l'altre.

Mentre que Llull sempre pelegrinà i predicà sol, Francesc bona part de la seva vida, ho féu acompanyat pels seus dotze germans, igual que Jesucrist, als quals anomenà «framenors», que decidiren seguir-lo i unir-se a ell, i que l'acompanyaren fins a la seva mort.

Un altre tret que els diferencia, és que a través de sant Francesc, Déu obrà molts beneficis, i són incalculables els miracles que aquest féu, tant en vida com en mort, com ara l'aparició d'aquest a Arles, com podem observar a aquest fragment: «[...]Francesc, es trobava lluny d'allí. De sobte, fou vist a la porta de la sala capitular, enlairat i amb

els braços en creu, beneint els freres[...]»¹⁸, la curació del canonge Gedeó, com podem veure a aquest altre: «[...]li presentaren, en una llitera i afecatat per una malaltia greu, un canonge de nom Gedeó, home luxuriós i mudà. Suplicava al sant que fes sobre ell el senyal de la creu, mentre els presents repetien el mateix prec... el servent de Déu féu una gran creu, des del cap fins als peus. A l'instant tots els presents sentiren cruixir els ossos del malalt d'una manera semblant a quan partim llenya seca amb les mans. El canonge, que fins llavors estava contrafet, s'aixecà guarit, i dirigia lloes a Déu tot dient: «M'he posat bo!»[...]»¹⁹, o la restitució de la vista als cecs, l'audició als sords, als muts la parla... com veim a continuació: «[...]També després de la mort del sant volgué Déu, amb la seva bondat immensa, manifestar la santedat exímia de Francesc per mitjà de molts miracles. N'hi havia prou que fos invocat, per consideració dels seus mèrits, perquè el poder de Déu restituís la vista als cecs, l'audició als sords, als muts la parla i el moviment o la sensibilitat als coixos i paralítics. Esclerosis, atròfies o fractures eren guarides del tot sense deixar rastre[...]»²⁰; mentre que Llull, tot i també ser il·luminat per Déu i protegit per aquest, no dugué a terme miracles d'aquesta mena, ni fou usat per Déu per obrar beneficis d'aquest tipus, o si més no, no en tenim constància.

També cal destacar que a sant Francesc li foren descoberts els misteris secrets, com per exemple quan arribaria la seva mort o quan moriren altres persones, entre altres, li obeïen els elements naturals, i li aparegueren els senyals dels claus a les mans i als peus i al costat dret del pit una ferida amb sang, a través de les quals pogué dur a terme encara molts més miracles, i a Llull no.

Fent menció a un aspecte de la seva personalitat, en la meua opinió, ambdós eren grans homes, no obstant això, l'extrema humilitat de sant Francesc, és un tret destacable, car gràcies a ella arribà a ser el que fou, i fou aquesta que li féu estimar tant la pobresa.

Pel que fa a la seva mort, mentre que sant Francesc morí bastant jove, als 44 anys, Ramon ho féu quan ja era major, als 83 o 84 anys.

Després de la seva mort, sant Francesc fou nomenat sant, a causa de la seva estimació i dedicació a Déu i a totes les coses que va dur a terme en nom seu, mentre que Ramon no ha estat formalment beatificat.

18 Sant Bonaventura (1994). *Biografia de Sant Francesc d'Assís*: Versió i notes de Francesc Gamissans. Barcelona: La formiga d'or, pp. 164.

19 Sant Bonaventura (1994). *Biografia de Sant Francesc d'Assís*: Versió i notes de Francesc Gamissans. Barcelona: La formiga d'or, pp. 166.

20 Sant Bonaventura (1994). *Biografia de Sant Francesc d'Assís*: Versió i notes de Francesc Gamissans. Barcelona: La formiga d'or, pp. 178.

7. PENSAMENT

Aquí, parlarem del pensament i/o punt de vista d'un personatge i altre; en primera instància ho farem de manera general, i seguidament sobre la seva posició o actitud que mantingueren respecte a alguns aspectes en concret.

Segons el meu parer, cal tenir en compte que el pensament de Llull és molt més sofisticat i complex que el de sant Francesc, el qual només volia inculcar una manera de viure.

7.1 Pensament de Ramon Llull:

El més important del seu pensament és la seva *Lògica*, considerada com a ciència universal, base de totes les ciències. Doncs si cada ciència té els seus propis principis, diferents de les altres ciències, és necessària l'existència d'una ciència general que inclogui tots els principis de les ciències particulars. Mitjançant aquesta ciència general es poden aprendre totes les ciències, donat que conté els termes bàsics de totes les ciències²¹.

Llull, a tots els nivells intel·lectuals i socials, estava primordialment i tal vegada únicament, interessat en la *persuasió*. Interès que explica la multiplicitat de formes que emprà (des de tractats escolàstics fins als versos d'allò més simplistes i utilitaris; des de tractats complicats als diàlegs amens...).

La seva perspicàcia en jutjar el públic al qual anava dirigida una obra, li feia modificar la seva veu d'acord amb les circumstàncies. No només era qüestió de variar el seu estil, sinó que inclús arribava a mudar el seu punt de vista polític o social per tal d'aconseguir la persuasió desitjada. Segurament, les oscil·lacions entre bel·licositat i pacifisme que podem observar en les seves declaracions sobre missions i croada estaven fins a cert punt condicionades per l'ambient d'un moment particular, o pel temperament d'una cort reial o papal particular. Igual que la tolerància o intolerància que mostra, que estava condicionada, en gran mesura, pel públic al qual dirigia les seves obres.

El que Llull volia era persuadir a fi de salvar ànimes; ser conseqüent en les seves conviccions personals socials o polítiques tenia molta menys importància per ell.

Aquest problema del públic contribuïa al problema de la llengua, un altre factor de multiplicitat. Quan escrivia per a un públic laic cristià, ho feia en català, la seva pròpia

21 Filolètica [en línia] [Consultat diverses vegades]. Disponible a <http://www.xtec.cat/~asarsane/medieval.htm>

llengua; quan ho feia per als musulmans, ho feia en àrab; per a un públic clerical, o escrivia en llatí directament, o feia traduir en aquella llengua un original català; també hi ha obres que va fer traduir al francès, provençal i italià. El resultat, és que tenim un bon nombre d'obres en dues o més llengües, de vegades en versions bastant diferents.

És un altre aspecte d'aquesta multiplicitat, la gran varietat de temes i camps del coneixement que va tocar. Cal tenir present que quan Llull escrivia sobre filosofia, no era com a filòsof, ni quan ho feia sobre ciència, com a científic. Estava interessat en aquests temes sobretot per emprar-los com a eines per dur endavant el seu signi principal, la conversió dels infidels per un mètode basat en principis generals que governen l'ordre natural de l'univers. Per tal d'explicar aquest orde així com ell l'entenia, es trobava obligat a fer incursions en tots els camps científics de l'època; al mateix temps, ja que els principis que propugnava eren generals, era instructiu mostrar com s'aplicaven a les ciències particulars.

Al darrer aspecte de la seva multiplicitat, el podríem anomenar diacrònic, és a dir, de l'evolució del seu pensament. Tot i que el tema sobre el qual passà tota la seva vida fent variacions no canvià, el mètode de presentació sí que ho féu. I donat que l'originalitat de Llull rau precisament en aquest mètode, és important veure com el desenvolupà.

Fent un esquema d'aquest desenvolupament, podem dividir la producció lul·liana en quatre etapes:

-L'etapa pre-Art, ca.1271-74, que ocupa la darrera part dels seus nou anys d'estudi, tot i que és anterior a la visió de Randa i la sistematització de l'Art.

-L'etapa quaternària, ca.1274-89, que va des de la il·luminació de Randa fins a la primera experiència dissortada d'ensenyança a París. En aquesta etapa, la majoria dels principis de l'Art compareixen en múltiples de quatre, i d'aquí el nom. Hi podem observar l'ús freqüent de notació algebraica, i els quatre elements s'empren com a base de raonaments analògics. En aquesta etapa, podem dividir-la en dos cicles:

a) Cicle de l'Art *abreujada d'atrotbar veritat*, ca. 1274-83

b) Cicle de l'Art *demonstrativa*, 1283-89.

-L'etapa ternària, 1290-1308. Els principis de l'Art hi compareixen en múltiples de tres. Llull reduí el nombre de figures a quatre, i la notació algebraica desapareix de l'Art. Els quatre elements perden també el seu paper com a model analògic. Aquesta etapa mostra un desenvolupament més o menys continu des de *l'Ars inventativa veritatis* de 1290 fins a *l'Art breu* i *l'Ars ultima* de 1305-8.

-L'etapa post-Art,1308-15. En aquesta, Llull deixa de banda qüestions de mètode per concentrar-se en problemes específics de lògica, teologia i filosofia. Aquesta etapa inclou la campanya parisenca antiaverroista de 1309-11.

L'originalitat de l'Art també té la seva explicació en el context dels propòsits missioners de Llull. Per a la seva tasca de convertir musulmans i jueus, es va adonar no tan sols que era inútil citar autoritats, sinó també que hauria de proporcionar qualche mena de prova per als misteris cristians de la Trinitat i de l'Encarnació. El primer problema havia estat reconegut pels seus predecessors dominicans, però estava convençut que la seva falta d'èxit era perquè no es volien enfrontar amb el segon problema. Llull era ben conscient que si intentava provar els misteris cristians per qualsevol mètode usual, s'arriscava a ser acusat de racionalisme, i per tant va esquivar aquest perill, basant els seus arguments en la fe, una fe acceptable per a les tres religions, així com en altres consideracions d'una naturalesa prou general per a ser acceptables per a totes tres²².

7.2 Pensament de sant Francesc:

La novetat del missatge de Francesc i del seu estil de vida i apostolat, colpejà en primer lloc els seus contemporanis.

Prenent i donant per model al mateix Crist i no als seus apòstols, embarcà a la cristiandat en una imitació del Déu home que retornà a l'humanisme les ambicions més altes, un horitzó infinit.

Sostraiant-se ell mateix a la temptació de la soledat per anar al centre de la societat viva, en les ciutats i els deserts, els boscos i els camps, rompé definitivament amb el monacat de l'aïllament del món.

Proposant com a programa un ideal positiu, obert a l'amor a totes les criatures i a tota la creació, ancorat en la *joie* i mai més en l'ombrívola *accedia*, en la tristesa, rebutjant ser el monjo ideal dedicat a plorar de la tradició monàstica prèvia, transformà la sensibilitat medieval i cristiana i retrobà el goig primogeni, ràpidament ofegat per un cristianisme masoquista.

Franquejant l'accés de la cultura cavalleresca dels trobadors i la cultura laica popular del folklore pagès, amb els seus animals i el seu univers natural a l'espiritualitat cristiana, el miracle franciscà féu botar la tapa que la cultura clerical havia fet col·locar sobre la vella cultura tradicional de la humanitat.

22 BONNER, Antoni (1989). *Obres selectes de Ramon Llull*: Volum I. Palma de Mallorca: Editorial Moll, pp. 55-71.

D'aquesta manera, el retorn a les fonts fou el signe i el testimoni de la renovació i el progrés.

Un retorn a les fonts, perquè no hem d'oblidar que, en darrera instància, el franciscanisme és *reaccionari*. De cara al modern segle XIII, fou la reacció, no d'un inadaptat com ara Dante, sinó d'un home que volia salvaguardar uns valors essencials enfront de l'evolució. Pel mateix Francesc, aquestes tendències reaccionàries podien parèixer com a vanes i també perilloses. En el segle de les universitats, el rebuig a les ciències i els llibres i, en el segle de l'encunyació dels primers ducats, els primers florins o els primers escuts d'or, l'odi visceral pels diners. Francesc, en la Regla de 1221, expressava menyspreu envers tot sentiment econòmic, i es queixava: «No hem de concedir més utilitat als diners i a les monedes que a les pedres».

Si Francesc hagués volgut englobar, en la seva Regla, tota la humanitat, seria un perillós disbarat. Però, precisament, Francesc tampoc no volia transformar els seus companys en un *orde*, no volia més que reunir un petit grup, una elit que mantingués un contrapès, una inquietud i un ferment en l'avançament del benestar. Aquest contrapunt franciscà encara és una necessitat del món modern, tant pels creients com pels no creients. I com que Francesc, per la paraula i per l'exemple, predicà amb un ardor, una puresa i una poesia inigualables, el franciscanisme és considerat, encara avui i en les paraules de Tomàs de Celano al seu moment, una *sancta novitas*, una santa novetat i el Poverello no és només un dels protagonistes de la història sinó un dels guies de la humanitat²³.

7.3 Punt de vista o actitud respecte a alguns aspectes/qüestions:

a) El saber intel·lectual:

Francesc, no menyspreava la ciència però no la desitjava per als seus deixebles. Els estudis només tenien raó de ser com a mitjà per a un fi i només podien ser de profit pels frares menors, si no els impedièns consagrar a l'oració un temps encara més llarg i si els hi ensenyaven més aviat, a predicar-se a ells mateixos que a parlar a altres. El sant avorria els estudis que alimentaven més la vanitat que la pietat, perquè entelaven la caritat i assecaven el cor. Sobretot, temia que la senyora Ciència es convertís en rival de la dama Pobresa. Veient amb quina ansietat acudien a les escoles i cercaven els llibres els seus germans, Francesc exclamà en certa ocasió: «Impulsats pel mal esperit, els meus pobres germans acabaran abandonant el camí de la senzillesa i de la pobresa».

Allò que més predominava en sant Francesc respecte a la ciència i al treball intel·lectual, era la desconfiança, o més bé la directa hostilitat. Hi ha tres motivacions i

²³ LE GOFF, Jacques (2003). *San Francisco de Asís*. Madrid: Akal ediciones S.A, pp. 59-66.

tres aspectes essencials en dita desconfiança: la pobresa; la necessitat de tenir llibres, objectes aleshores apreciats i de luxe, que anava en contra del seu desig de pobresa i de no propietat; i el saber com a font d'orgull i dominació, de poder intel·lectual, contrari a la vocació d'humilitat.

Els textos són nombrosos. Per exemple, la renúncia a la possessió, a la propietat de la ciència, explícitament presentada com a condició d'entrada a l'orde: «un clergue important ha de renunciar fins i tot a la ciència quan entra a l'orde, a fi que, desembarassat de dita propietat, s'ofereixi nu als braços del Crucifix».

I el cèlebre text de les *Fioretti*, on Francesc diu al germà Lleó que el goig perfecte per un menor no consisteix a conèixer totes les llengües i totes les ciències i totes les escriptures, ni a parlar la llengua dels àngels, conèixer el curs dels astres, les virtuts de les pedres, de les arrels i de les aigües. Evidentment, aquest text no és tant un atac contra la ciència com una crida a l'alegria «en la creu de la tribulació i de l'afecció». Ja que Francesc ha insistit particularment sobre els riscos de l'orgull lligat a la saviesa, a la ciència.

Amb aquesta qüestió, anava a contracorrent del seu segle i de l'evolució d'un cristianisme que tenia necessitat de ciència per lluitar contra l'heretgia, per governar l'Església i, simplement, per satisfer un desig de l'esperit i realitzar un humanisme cristià en el qual la ciència estigués de la seva part.

No obstant això, Francesc féu concessions i, si en les regles limita rigorosament la possessió de llibres i fa admetre els il·letrats en l'orde sense l'obligació d'aprendre, en la pràctica venerà als savis i els consultà. En el seu Testament, no sols volgué que els manuscrits «que contenien paraules del Senyor» fossin col·locats a un lloc més digne, sinó que prescrivé que els germans veneraran i honoraran als teòlegs «que ens abasten en l'esperit i la vida».

Francament, l'orde reservarà ràpidament un lloc cada vegada més gran a la ciència, en relació amb l'ensenyança universitària. Dues etapes fonamentals serien franquejades amb la butlla *Ordinem vestrum* d'Innocenci IV, que pràcticament allunya els il·letrats de l'orde, amb el generalat de Jean de Parma, que digué que l'edifici de l'orde estava constituït per dues parets, «a saber, els bons costums i la ciència», destacant que els homes han d'eleva el mur de la ciència per damunt el cel per cercar Déu, i finalment amb sant Bonaventura, ministre general des del 1257 fins a la seva mort el 1274, el qual integrà definitivament la possessió de llibres en la mateixa naturalesa de l'orde: «La regla imposa imperativament als frares l'autoritat i l'ofici de la predicació, d'una manera que, crec, no es troba similar a cap altra regla. Llavors, si no s'han de predicar bestieses sinó paraules divines, no podrien conèixer aquelles que no havien llegit mai, no podrien

llegir si no tinguessin llibres, per tant, està molt clar que els llibres formen part de la perfecció de la regla al mateix nivell que la predicació»²⁴.

Pel que fa a Ramon, Gabriel Ensenyat en pensa, com podem observar al seu article *Idees sobre el saber intel·lectual en Ramon Llull* (en premsa), que aquest es decantava a favor del coneixement, de la saviesa i de la ciència, que passà a ser el punt de vista que hom tenia sobre la conveniència del saber al segle XIII. El Beat acceptà sense cap matís tant la legitimitat del saber com la validesa de la professionalització de la ciència per part dels mestres que la difonen. Les seves disquisicions sobre la matèria tracten altres aspectes, que tot seguit analitzarem.

El que Llull fa respecte a la qüestió del saber, és pedagogia, és a dir, reeduca la Cristiandat amb nous mètodes.

Per això, s'aparta del sistema escolàstic, el qual, sobre cada tema, argumentava a cop d'autoritats o de raons deduïdes de l'autoritat. Aquesta forma literària dels escrits d'aquell temps provenia del mètode utilitzat per Abelard i seguit pels sentenciariis del segle XII. Ara bé, aquesta mena de trencament que fa el Beat en relació amb el saber pensem que s'ha d'emmarcar a partir de les dues variables que tot seguit exposarem, que alhora expliquen i atenuen el suposat trencament.

En primer lloc, cal tenir en compte que Llull és un autodidacte; no va seguir uns estudis reglats ni va assistir a cap de les universitats de l'Europa medieval. Evidentment, aquesta formació autodidàctica li proporcionà un accés al saber diferent de la norma. En conseqüència, el seu sistema és original i diferent d'allò que s'ensenyava a les facultats. La seva era una filosofia no universitària i ell n'era conscient; per això, no pretén reformar l'ensenyança universitària sinó que l'Art s'estudiï dintre de les facultats. Llull no rebutja la universitat, al contrari: hi tingué relació, almenys amb la universitat de París. De fet, ell mateix, després de la seva formació inicial, externa a la universitat, va cursar alguna mena d'estudis a París. També sabem que exposà l'Art a la Sorbona, de manera que hi exercí una activitat docent esporàdica. I a partir d'un determinat moment Llull signa com a "magister". Això sí, es topà amb el rebuig categòric o la incomprensió tant per part dels "magistri" com dels escolars.

D'altra banda, no podem menystenir la circumstància que el model lul·lià relacionat amb el saber és de tall inequívocament urbà. Ramon viu en una època en què els marcs de la vida espiritual dins la Cristiandat llatina han estat més sòlids i més clars que en qualsevol altre temps. La tretzena centúria representa el període de major esplendor de la teologia i de la filosofia. És el resultat de la confluència de diferents factors. En aquest context, el pes cultural dels ordes monàstics minva considerablement, mentre que

²⁴ LE GOFF, Jacques (2003). *San Francisco de Asís*. Madrid: Akal ediciones S.A, pp. 128-129.

les universitats esdevenen centres d'ensenyament i d'investigació de primer nivell, els ordes mendicants proporcionen un gran nombre de mestres molt qualificats i irromp la física i metafísica d'Aristòtil. Tot això té un marc urbà, que és el mateix on es mou el Beat.

És cert que el saber està al servei de Déu. Per exemple, els nous ordes religiosos aviat varen entendre la importància de la universitat com a instrument idoni per a l'aprofundiment doctrinal i per dur a terme una tasca evangelitzadora eficaç. El centre intel·lectual de la ciutat era la universitat, i les seves càtedres, a les quals accediran de bell antuvi els nous ordes religiosos, es convertiren en centres molt autoritzats, gràcies a l'ensenyament que posaren en pràctica i a la profunditat de la seva doctrina. Ramon, tot i haver-se format inicialment fora d'aquest àmbit, aviat l'assumí i, en certa manera, se'l féu seu a fi d'assolir l'aprovació i el beneplàcit de què freturava el seu sistema. Fins i tot, en diverses ocasions va reformular i simplificar l'Art, i insistí un cop i un altre en la bondat del seu sistema malgrat els entrebancs que li posaven els professionals parisencs del saber. No cal dir que aquesta aposta pel marc urbà universitari es reflecteix en el conjunt de la seva obra.

Tot i amb això, el seu programa no és exclouent en relació amb l'ensenyament monàstic, aclaparador als segles anteriors. I és així tant en l'àmbit real com en el literari.

Si bé el Beat ja atorga una notària importància i una certa primàcia a l'ensenyament urbà i universitari, encara confereix un paper destacat al monestir com a centre promotor i difusor del saber. És a dir, concentra la tradició monàstica anterior amb la nova realitat urbana i universitària que ja s'imposa al seu temps.

El saber en Llull, té un caràcter enciclopèdic, atès que l'Art pretén abastar-ho tot. L'*Ars* es converteix cada cop més en una eina, una tècnica, apta per afrontar l'enciclopèdia sencera del saber. I aquesta cal que s'estengui i s'universalitzi, com més millor.

En l'aspecte de difondre la saviesa és allà on Llull es diferencia més de sant Francesc. Això ho han posat en relleu autors com R. Sugranyes²⁵ o el P. A. Oliver²⁶, assenyalant que Llull no segueix sant Francesc en la qüestió del saber, ja sigui pel que fa als mètodes pedagògics de caràcter apologetic (Sugranyes) o bé en relació amb la mateixa conveniència del saber (Oliver). Més tard, l'orde seràfic s'inclinà cap a l'estudi, tot i que els espirituals franciscans durant un cert temps continuaren mirant amb prevenció els estudis, fins i tot els teològics.

25 SUGRANYES DE FRANCH (1954) *Ramon. Raymond Lulle docteur des missions*. Suisse: Nouvelle Revue de Science Missionnaire, pp. 67.

26 OLIVER, Antonio, C.R (1965, 1966, 1967,1969). *El Beato Ramón Llull en sus relaciones con la escuela franciscana de los siglos XIII-XV*, a Estudios Lulianos: Vols IX/1 pp. 55-70; 2-3 pp. 145-165, X/1 pp. 47-55, XI/2-3 pp. 89-119, XIII/1 pp. 51-65.

Llull entrà de ple en el debat clàssic que oposava natura i educació infantil. En aquest punt els conceptes dels moralistes medievals s'oposaven als dels literaris. Per als primers la natura era malvada; per tant, calia domar-la, adequar-la a l'educació. És un concepte que manegen sobretot els pedagogs de la burgesia itàlica d'aquell temps. La natura se situa dins el camp semàntic del mal i se l'associa a tot allò que és animal. L'educació és, doncs, una victòria contra la natura.

Per als literats, en canvi, la natura és un element primordial que l'educació de cap manera no ha de contrarestar. Si la natura és bona en relació amb l'infant, l'educació li proporcionarà un servei molt millor que si és dolenta, fins al punt que ni els bons pares o mestres la podran millorar.

De fet, l'aprenentatge és un procés a través del qual l'escolà aprèn la ciència derivada de les obres artificials en què intervé l'ésser humà.

En sentit general, Llull es mostra contrari a la pedanteria acadèmica i al concepte de la falsa saviesa, que per al Beat va lligat a l'intent d'independitzar la filosofia de la teologia, en la línia de l'averroisme. També oposa el saber a l'avarícia.

Per això, a la *Doctrina pueril*, posa per damunt la ciència infusa, que prové de l'Esperit Sant, de la ciència que hom aprèn. I, cal remarcar-ho, un dels motius fonamentals que addueix és que només la primera, atesa la inspiració divina que la caracteritza, pot servir per a la conversió dels infidels.

Val a dir que a Llull mateix se li va atribuir el fenomen de l'art infusa, basat en la il·luminació que narra la *Vida coetània*. Per als antilul·listes aquesta circumstància només podia explicar-se a partir d'una intervenció dels poders infernals. Així mateix, cal tenir present que hi ha una *Art infusa* d'autoria lul·liana apòcrifa. És una obra feta per un deixeble a partir de diversos textos originals de Llull, amb múltiples afegits i retocs per part del deixeble.

També el Beat es mostra contrari a la ciència lucrativa, és a dir, a aquella que té com a únic objectiu proporcionar un guany a qui la transmet.

Això no obstant, creu en la importància dels estudis i selecciona acuradament els ensenyaments i les matèries que calia que l'alumne havia de rebre. A la *Doctrina pueril* defineix i valora positivament les arts que formaven el trivi, però manifesta més reticència en relació amb les matèries del quadrivi. Així, podem veure que es mostra poc disposat a l'estudi de l'astrologia, ja que les lleis que regeixen els cossos celestials estan sotmeses a la voluntat divina, la qual sovint les altera d'acord amb la seva voluntat, cosa que fa que llur estudi sovint proporcionï resultats erronis.

Llull tampoc no mostra gaire entusiasme per la geometria ni l'aritmètica. Quant a la música, com era d'esperar, té una actitud ambivalent: n'és partidari quan hom l'usa per lloar a Déu i s'hi mostra contrari si hom en fa un ús mundà.

Malgrat això, a l'hora de concebre el seu sistema, ha de tenir en compte totes aquestes disciplines, necessàries per articular un saber enciclopèdic al servei de l'Art. I és que el saber implica entendre, i en primer lloc, entendre Déu. D'ací que, malgrat els comentaris anteriors, Llull és autor d'obres d'astronomia, geometria, dret, etc.

Pel que fa als estudis de caràcter universitari, lògicament es mostra totalment a favor de l'estudi de la teologia "que és pus noble sciència que totes les altres". Quant al dret, torna a ser ambivalent: si el coneixement d'aquesta matèria s'utilitza correctament, n'està a favor, però si hom en fa un mal ús, el condemna. Per això, distingeix entre les bondats del dret canònic en contraposició a les habituals malvestats derivades del dret civil, fins al punt de no recomanar l'estudi d'aquest últim, i sí del primer.

En canvi, pel que fa a la medicina, no veu cap antagonisme entre aquesta ciència i la teologia. La circumstància és digna d'ésser remarcada, si tenim en compte la prevenció que, quant a la medicina, mostrava l'Església a l'època, fins al punt de prohibir als eclesiàstics l'estudi d'aquesta ciència, a partir del principi que la veritable salut era la de l'ànima. Per tant, el veritable metge era el teòleg, metge de les ànimes. Llull per contra, al *Llibre de contemplació en Déu*, atorga un paper important a la sanitat del cos, atesa la doble naturalesa de l'home, format per cos i ànima. Aquesta dualitat reclama dues menes de medicines, la corporal i l'espiritual, a les quals el Beat atorga espais diferenciats, sense negligir en cap moment la primera.

El saber, fins i tot serà important, quan arribi el moment, per oposar-se a l'Anticrist. Al *Llibre contra Anticrist*, Llull ensenya, al llarg de tota l'obra, que l'Anticrist haurà d'ésser combatut amb armes intel·lectuals que, com és natural, han de provenir de l'Art.

Això sí, d'acord amb el concepte lul·lià del saber, cal que les diferents disciplines tinguin uns principis comuns a fi de donar coherència a cada ciència i evitar-ne la confusió, atès el gran nombre d'opinions existents en el si de cadascuna²⁷.

b) La mentalitat mercantil:

Per tractar el tema de la mentalitat mercantil, prenem com a referència l'article de Gabriel Ensenyat "*Lo vendre e lo comprar són matèria de justícia*". *Ramon Llull i la mentalitat mercantil franciscana*, que ens diu el següent:

²⁷ ENSENYAT Pujol, Gabriel. *Idees sobre el saber intel·lectual en Ramon Llull*. (en premsa).

La imbricació que es feia a l'Europa medieval entre el pensament polític, l'econòmic i el religiós tingué el debat entorn de l'activitat mercantil. El punt de vista de la societat medieval vers l'home de negocis ha estat qualificat de contradictori. I és que, d'una banda l'actitud de l'Església respecte del mercader medieval fou la de posar obstacles a la seva activitat professional i condemnar l'exercici de la mercaderia i d'altra banda, existia la necessitat del comerç, amb els seus aspectes positius, i la figura del mercader era present dins la societat.

El resultat de la impotència de l'Església enfront del mercader comportà dues actituds en relació amb l'activitat. Una teòrica, contrària als mercaders, i una altra, de caràcter pràctic, de protecció i justificació, ja que l'Església es veia forçada al compromís, davant la pressió de la realitat.

Aquesta actitud es modifica de manera progressiva arran del canvi de context entre els segles XI-XIV. El desenvolupament d'una economia mercantil fa que la riquesa es manifesti cada vegada amb més puixança i que l'activitat comercial sigui cada cop més necessària i imprescindible. La mercaderia comença a ésser tolerada gràcies als importants serveis que feia a la societat urbana, i l'ètica econòmica de l'Església i la seva postura enfront de les dialèctiques creditícies i bancàries laiques s'hagueren d'adaptar als nous temps.

No obstant això, quan es produí l'anomenada "revolució comercial", una part del món eclesiàstic continuà vinculada al feudalisme i a la seva ideologia, mentre que un altre sector de l'Església es mostrà receptiu a la nova situació, cosa que generà actituds diferents. En aquest sentit, la rígida moral anticomercial anterior entrà en conflicte amb el nou sistema creditici. Això generà un gran debat, que tingué com a epicentre París entorn de Pere el Cantor. Entre altres hi prengueren part el futur cardenal Robert de Courçon, el futur arquebisbe de Canterbury, Esteve Langston, i els famosos predicadors Foulques de Neuilly i Jacques de Viltry, els quals discutiren entorn de la legitimitat de diversos oficis, entre les quals figurava el del mercader. El resultat fou la preparació del camí per a la justificació espiritual dels mercaders i professionals liberals, que els teòlegs del segle XIII realitzaren.

A més, durant aquesta època, l'economia esdevingué cada cop més monetaritzada, circumstància que feia pensar en una transició cap a valors socials més laics i, de fet, el canvi ja és perceptible a partir del segle XII.

Cal remarcar que el fet que el replantejament ideològic de tota la qüestió mercantil estigui monopolitzat per teòlegs és degut a la circumstància que a l'Edat Mitjana assistim al que Diana Wood anomena una "economia teològica". L'economia és un aspecte de la teologia, per la qual cosa una bona part del pensament econòmic es troba

en obres de teologia, escrits per escolàstics, molts dels quals, a més, eren franciscans. El pensament econòmic es relaciona amb els problemes materials, i és per això que s'ocupa dels aspectes referits a recursos i béns materials i a les idees que en regulen d'adquisició, el consum, el subministrament i la distribució.

La crisi espiritual de la cultura urbana medieval, s'explica a partir d'una discordança entre les noves realitats econòmiques i socials i un clergat i una teologia tradicionals que inicialment no hi responen.

Quan ho fan, les principals respostes són de caràcter religiós i les podem dividir entre els qui defugiren el tema -monjos i ermitans- i els qui intentaren fer-hi front: el clergat regular, diversos grups de seglars pietosos i els frares dominics i franciscans. Sobretot aquests últims, els quals s'establiren arreu durant la segona dècada del segle XIII i formularen un ideal intel·lectualment i espiritualment adequat a la nova realitat social i econòmica. El contacte directe amb el món urbà i mercantil els portà a convertir-se en l'eina de justificació ideològica i religiosa del mercader. En aquest sentit, els ensenyaments escolàstics s'orientaren vers un examen dels problemes socials, foren tolerats amb les noves realitats socials i es preocupaven d'oferir una guia per viure enmig d'aquestes realitats socials. Tot això és perfectament aplicable a Ramon Llull.

La nova realitat social ja no té res a veure amb l'anterior caracterització de la societat basada en l'esquema dels tres ordes. Al segle XIII aquesta divisió arcaïtzant no corresponia amb la mentalitat de l'època. Per això, el tradicional esquema tripartit es va difuminar i deixa pas a una subdivisió més complexa, basada en funcions professionals de grups concrets.

L'intent més interessant i consistent d'entendre la nova complexitat i el caràcter multiforme del sistema social es troba en el franciscà Bertold de Ratisbona, el qual planteja els ordes i les classes com una mena d'analogia de la jerarquia celestial, que justifica i fonamenta l'organització social terrenal. Bertold distingeix entre els grans mercaders i els petits mercaders, i justifica del tot l'existència del comerç i dels mercaders, posant com a única condició a la professió que el comerç sigui honest.

Per això, a mesura que avança la tretzena centúria, la professió de comerciant es considera útil. Si en començar el segle XIII encara eren vigents les idees dels primers Pares de l'Església, ara calia un pensament nou, i aquest vingué de la mà de Tomàs d'Aquino, el qual exercí una influència especial a França i a Itàlia. Al mateix temps, el pensament econòmic era renovat a Anglaterra pels franciscans Alexandre de Halles, Ricard de Middleton i Joan Duns Escot. El resultat serà un pensament econòmic diferent al dels segles anteriors.

A partir d'ací el debat ja no es centrà a favor o en contra dels beneficis econòmics, sinó en la quantia d'aquest. Els oficis mecànics necessaris per al conjunt de la societat queden justificats i, en primer lloc, el mercader, que aporta productes que altrament hom no tindria, car provenen de l'estranger.

Un altre concepte que canvia és el del temps. L'opinió tradicional, segons la qual el temps no pot ésser venut perquè és un do de Déu, ja no es pot acceptar com abans. I menys pel que fa al mercader, per a qui el temps constitueix una part important de la seva tasca.

La nova realitat fou compresa i acceptada pels mendicants, i especialment, pels franciscans, que elaboraren un pensament comprensiu en relació a l'activitat mercantil, en consonància amb l'època. El fet té molt a veure amb el model de sant Domingo i de sant Francesc, els quals no fugiren del món, no se n'anaren de les ciutats en les quals fluïa l'economia monetarista, car el mal no és el món, obra de Déu, sinó l'avarícia, l'orgull i la violència. Si no practiquen una pobresa eremítica o cenobítica és per tal de conèixer més bé els indigents i perquè aquests també els coneguin millor. És en aquest context que mendicants i mercaders conflueixen en un mateix indret: la ciutat, i hi estableixen relacions estretes.

Al binomi mercaders-medicants, cal afegir-hi l'aristocràcia urbana, cada vegada més implicada en la nova realitat. De fet, els mercaders foren un coixí entre la noblesa i la pagesia, establint una nova classe social entre els dos grans grups de l'alta Edat Mitjana.

Per exemple, J. Cohen atribueix l'èxit dels dominics i franciscans al fet que al segle XIII tant els frares com els burgesos eren nouvinguts a l'escenari urbà, i que els primers compartiren preocupacions similars amb els mercaders²⁸.

Per això, quan es dirigeixen als fidels de les ciutats, no poden plantejar la riquesa només en un sentit negatiu. És clar que cal ajudar els pobres i necessitats, però ara ja no es qüestiona la distribució de la riquesa.

En definitiva, l'èxit més important de franciscans i dominics fou la creació de noves maneres d'expressió religiosa específiques per al sector urbà de la societat i per a aquelles persones que hi dominaven. Per això, quan es fundaren els ordes mendicants, aviat arribaren a establir unes relacions de beneficència i de dependència mútues amb l'emergent classe mercantil.

28 COHEN, J. (1982). *The Friars and the Jews: The Evolution of Medieval anti-Judaism*, Ithaca, Londres, pp. 41.

En conseqüència, aquestes noves formes de religiositat incloïen una justificació ètica de la societat urbana en si mateixa així com de les activitats característiques dels seus membres més influents. També incloïen noves formes de culte, noves pràctiques de devoció... i, sobretot, un sentit revaloritzat del valor espiritual. La coincidència amb Ramon Llull, en relació amb tots aquests aspectes, és notària.

De la mateixa manera, l'activitat mercantil també era justificada, i fins i tot promoguda, pels legisladors i pel poder eclesiàstic mateix.

Una peça angular del nou pensament fou la creença que la riquesa dels mercaders havia de servir per fer el bé als pobres, i perquè fos així havien d'actuar d'acord amb el model cristià, que feia de la *caritas* el principi rector de la seva vida i de les seves actuacions en el marc comunitari.

En conseqüència, l'activitat mercantil trobà en la *caritas* un requisit indefugible, però en absolut antieconòmic. Al contrari, es tractà de condicionar la mesura del guany del mercader a l'exigència de la comunitat en el seu conjunt.

Totes les disquisicions que hem fet fins ara ens porten indefectiblement a plantejar la influència franciscana en el punt de vista lul·lià respecte de la matèria que tractem. La qüestió general sobre la relació entre el pensament del Beat i el franciscanisme a ésser tractada i defensada pel P. Antoni Oliver²⁹ i, més tard, matisada per Fernando Domínguez³⁰. Oliver remarca la coincidència amb els franciscans i connecta Llull amb el franciscanisme del segle XIII. Considera que la influència del pensament franciscà en Llull és pregona. Però això no sempre és degut a la dependència directa de Llull respecte dels franciscans; també, a vegades, es tracta d'un simple paral·lelisme, d'una dependència respecte d'una font comuna.

Aquesta font comuna prové del moviment popular religiós del segle anterior. La qüestió és determinar en quins punts el Beat és deutor de l'espiritualitat franciscana, en quins no la té en compte i en quins altres aspectes representa una reacció. En definitiva, la presència del franciscanisme hi és, però ens trobem davant el difícil problema de determinar si es tracta d'influències o bé de coincidències. D'altra banda, remarca que l'impacte del franciscanisme a l'època es va manifestar sobre la societat, no respecte del món acadèmic.

29 OLIVER, Antonio, C.R. (1965, 1966, 1967,1969). *El Beato Ramón Llull en sus relaciones con la escuela franciscana de los siglos XIII-XV*, a Estudios Lulianos: Vols IX/1 pp. 77-70; 2-3 pp. 145-165, X/1 pp. 47-55, XI/2-3 pp. 89-199, XIII/1 51-65.

30 DOMÍNGUEZ REBOIRAS, F. (1995). *Raimundo Lulio y el ideal mendicante. Afinidades y divergencias*, a *Aristotelica et lulliana magistro doctissimo Charles H. Lohr septuagesimum annum feliciter agenti dedicata*, Steenbrugis, in Abbatia S. Petri, Martinus Nijhoff International, The Hague, pp. 377-413.

Pel que fa a Fernando Domínguez³¹, aquest planteja l'existència de divergències entre Llull i el corrent franciscà. De fet, pel que fa a les analogies en connecta una part amb els episodis franciscans del moment.

Així, si la influència franciscana és objecte de debat, encara més complex ha de resultar discernir si les teories econòmiques dels franciscans i dominics es poden veure reflectides en Llull. És evident que, d'afinitats, n'hi ha. Però el problema de si es tracta d'una influència directa o fruit del context del moment es reproduïx i no és senzill diferenciar una cosa de l'altra. En tot cas, intentarem fer una aproximació a la matèria, exposant les coincidències i remarcant aquelles que semblen ser de manera clara el fruit d'una influència directe franciscana.

El primer aspecte que cal tenir en compte és que Llull manifesta preocupacions molt concretes en relació amb l'anomenada "economia de la caritat", que el porten no únicament a justificar els honors i la riquesa dels poderosos com un servei a la comunitat, sinó també a teoritzar amb detall sobre determinats instruments de l'art de la mercaderia. El Beat analitza la qüestió, amb profusió aspectes com la formació del preu, la relació qualitat-preu, etc. En aquest sentit, tot i que ell mateix remet a les obres jurídiques que va escriure, els capítols que dedica a la qüestió a l'«Arbre imperial» de *l'Arbre de ciència*, constitueixen un vertader tractat sobre la matèria.

Llull vol desenvolupar un discurs ètic i civil eficaç per tal de fornir valors útils a l'estructura política i econòmica de la comunitat, els quals, a més, vol posar a l'abast dels predicadors.

A partir d'aquests paràmetres, l'element caritatiu assoleix una importància pregonada en el discurs lul·lià, procliu a l'activitat mercantil. Per al Beat, els mercaders "caritatus" són instruments del bé comú i del profit de la cosa pública. Així, al capítol del *Blaquerna* dedicat a il·lustrar quina és la veritable pobresa, Llull defineix el mercader ciutadà com un autèntic model comunitari. Es tracta d'un model de vida cristiana capaç de predicar els valors evangèlics de la pobresa voluntària i de la caritat. Quina n'és la clau? Segons Llull, la legitimitat ètica de la multiplicació del capital es basa en el fet de tractar-se d'un capital social, el qual ha de funcionar en un circuit comunitari exclusivament cristià. Per tant, la clau és la pràctica caritativa.

En aquest sentit, el discurs ideològic del *Blaquerna* no qüestiona la riquesa, ni l'activitat mercantil, ni la vida civil i política, sinó els mals usos que hi introdueix

31 DOMÍNGUEZ REBOIRAS, F. (1995). *Raimundo Lulio y el ideal mendicante. Afinidades y divergencias, a Aristotelica et lulliana magistro doctissimo Charles H. Lohr septuagesimum annum feliciter agenti dedicata*, Steenbrugis, in Abbatia S. Petri, Martinus Nijhoff International, The Hague, pp. 377-413.

l'avarícia, la vanaglòria i els altres vicis que tendeixen a particularitzar els béns, a estroncar-ne la difusió i a fer-los inútils per a la comunitat. Al centre, hi trobem la bona gestió dels béns, la confiança i la lleialtat entre els membres de la comunitat.

De fet, en aquesta obra Evast esdevé un model paradigmàtic d'allò que ha d'ésser el mercader cristià. En un passatge força conegut de la novel·la, Evast decideix dedicar-se a l'activitat mercantil, no per afany de lucre o de guany ni per concentrar encara més riqueses, sinó per fugir de l'ociositat pròpia de qui no necessita treball per viure i per inclinar-se a la humilitat. Ho féu doncs, per mantenir el patrimoni. Res de negatiu, doncs, no trobem en la decisió del progenitor de Blaquerna, ans al contrari: la mercaderia constitueix una activitat positiva, que permet conservar el benestar econòmic familiar. Més encara, però: en la decisió d'Evast així mateix influí la voluntat d'humiliar-se a exercir un ofici.

En definitiva, Llull teoritza sobre la funció pública de l'ús de la riquesa i, en certa manera, sobre la naturalesa de la comunitària dels béns. De la mateixa manera que la "*caritas*" és per a Llull el factor exclusiu i constitutiu de la comunitat.

Tot plegat, aplicat als mercaders, significa que el mercader que no fa córrer el capital, que no el reinverteix, etc., no actua bé, com és el cas del prestador, del qui compra propietats... I és així perquè el seu comportament és anticomunitari, ja que la immobilitat a què sotmet el capital que posseeix resulta anticaritativa.

Aquestes reflexions no només són d'arrel franciscana sinó que les trobem plenament desenvolupades un segle més tard per Francesc Eiximenis. El franciscà, col·loca el mercader, en el centre del seu projecte de *res publica* valenciana, i també es mostra contrari a la pràctica habitual dels mercaders de reinvertir els guanys del comerç en activitats rendistes i no productives.

En conclusió, a escala individual, el mercader és considerat per Llull el subjecte que, legítimament i a través del guany, fa circular els béns d'una part a l'altra de la terra. Per al Beat l'increment del benefici personal del mercader és una condició essencial i èticament fonamentada, no només per a multiplicar els béns sinó per millorar el propi nivell de vida. I, a escala social, considera que la finalitat principal del mercader és el bé públic, un fi durador, sòlid i afectiu, que produeix prosperitat i quietud a la terra³².

32 ENSENYAT Pujol, Gabriel. "*Lo vendre e lo comprar són matèria de justícia*": Ramon Llull i la mentalitat mercantil franciscana. (en premsa).

c) La penitència:

El segle XIII és un segle de penitents i el moviment franciscà és un moviment de penitència fortament lligat a la societat del seu temps, igual que, més tard, també ho fou Ramon Llull.

Francesc, després de la seva il·luminació, començà una vida de conversió a Déu que ja no cessà. Els germans, foren els primers que escoltaren la invitació a la penitència que el Senyor els dirigí a través de Francesc. Es deslliuraren de tot, foren errants predicant la penitència i anunciant l'Evangelí i la pau sota el seu guia.

El mateix Francesc sintetitza amb traços enèrgics en què consistí el nou estat de *metànoia, conversió o penitència* que assumí: exercí la misericòrdia amb l'escòria de la societat, els leprosos; abandonà el seu estil de vida com a fill de família amb possibles i considerada en la ciutat; donà una reboçada total a la seva escala de valors, *sortí del segle, diu*; es dedicà intensament a l'oració sota la llum d'una *fe ferma* en l'església malgrat les debilitats que l'embrutaven...

Per a Francesc, la penitència és més que la conversió personal a Déu. És, a més, un estil de vida, sortir del món vivint en ell, és una manera de ser o un estat dins l'Església, reconegut oficialment i consagrat per la pràctica multisecular. Penitència és seguiment de Crist i vida evangèlica.

Històricament, Francesc fou considerat fundador d'un Orde per seglars -tot i que sobre aquest tema hi ha hagut diverses discrepàncies i opinions- anomenada després Tercer Orde de sant Francesc. Aquesta denominació s'emprà ocasionalment ja en el darrer terç del segle XIII i es generalitzà en el XIV, després de la regla promulgada pel papa franciscà Nicolau IV. No debades, els seus membres reberen el nom de germans/es de la tercera regla de sant Francesc.

A aquest Tercer Orde, potser hi va pertànyer Ramon Llull segurament arran de la mort, el qual cridat per l'exemple de Francesc, també decidí dedicar-se a la penitència. Per fer-ho abandonà la seva vida anterior, la seva família, els seus béns... per dedicar-se per complet a Déu: predicà la paraula d'aquest per tot arreu; es dedicà a anar a Terra Santa per convertir els infidels; escriví obres per donar a conèixer la paraula de Déu, dedicà bona part del seu temps a l'oració, etc³³.

Per tant, i com podem observar, tant un com l'altre es dedicaren a la penitència, moviment del segle XIII, al voltant de la qual, un cop il·luminats per Déu, hi dedicaren la seva vida, i de la qual ambdós tenien la mateixa opinió, car l'opinió de Llull estava

33 CABOT Rosselló, Salvador. *Inicis de la orden franciscana de la penitencia*. (en premsa).

inflüida per la de Francesc.

d) L'alegria:

Com ens diu Gabriel Ensenyat al seu article ‘‘Lo vendre e lo comprar són matèria de justícia’’. *Ramon Llull i la mentalitat mercantil franciscana*: la conveniència o no de riure constituí un dels debats teològics de l'Edat Mitjana, el qual arribà també a Llull. Es tracta d'una qüestió controvertida ja des del temps de la patristica, amb argumentacions, al respecte, com ara que Jesús no va riure mai, i testimonis com el de Climent d'Alexandria o sant Atanasi, entre altres.

L'intens moviment espiritual del segle XII comportà una nova discussió sobre la licitud de la rialla, des del rebuig rigorista fins a la benèvola tolerància. Si hom fa cas de certs teòlegs i moralistes dels segles XII i XIII, rere el riure s'amagava, ni més ni menys, que l'obra del diable. Llull no fou aliè a aquesta qüestió, la qual treu a rotlle en ocasió de referir-se a les qualitats del mercader, posicionant-se en contra de la rialla i l'alegria, com podem veure en aquest fragment: «tan important és la tasca del mercader que de cap manera no la pot exercir alegrement»³⁴.

En aquest punt, no concorda amb sant Francesc, la consigna del qual *era paupertas cum laetitia*, la pobresa amb alegria, la qual era d'ordre diví, i són molt abundants els textos on se'ns mostra a Francesc *hilaris, hilari vultu*. Per ell, la font d'aquesta alegria era d'ordre diví; era una experiència transcendent, un signe de la gràcia, l'efecte de l'Esperit Sant, que neix del descobriment de l'Evangeli i de la pobresa³⁵.

e) La cortesia:

Juntament amb els models religiosos, en particular, el model monàstic i el de santedat, a l'Occident cristià medieval existiren models culturals laics, models «aristocràtics».

A finals del segle XII, el mitjà laic aristocràtic i cavalleresc produí el primer codi sistemàtic de valors laics: la cortesia. Aquest codi, seduí Francesc en la seva joventut. Sense dubte, el rebé amb la seva educació francesa, i el ressò de la fascinació que exerciren sobre ell la vida i la cultura cavalleresques són perceptibles a través dels seus biògrafs.

34 ENSENYAT Pujol, Gabriel. "Lo vendre e lo comprar són matèria de justícia": *Ramon Llull i la mentalitat mercantil franciscana*. (en premsa).

35 LE GOFF, Jacques (2003). *San Francisco de Asís*. Madrid: Akal ediciones S.A, pp. 135-136.

El que més crida l'atenció és que aquest gust i aquest estil subsistiren almenys parcialment després de la seva conversió. El seu amor per la pobresa es mostra a través del simbolisme i el vocabulari de l'amor cortès. Conserva la noblesa dels seus sentiments, la seva *magnanimitas* i roman molt cortès, *curialissimus*.

Però ell posà el seu ideal cavalleresc al servei de Crist i de l'Església. El somni de la sala d'armes marca la seva renúncia a la vida cavalleresca, però també revela la profunditat d'aquesta forma de sentir i d'expressar-se.

El vocabulari cortès de Francesc no és només un mitjà de participació en els models culturals dels seus contemporanis seglars. Ell expressava una interiorització de l'heroisme guerrer que caracteritzava la religió del seu temps. El sant de l'Alta Edat Mitjana era l'atleta de Déu, el sant del segle XIII és el cavaller de Déu. Aquí, com en altres actituds culturals, Francesc i els mendicants apareixen com els continuadors de sant Bernat i els cistercencs³⁶.

També el codi seguí Ramon Llull de jove; aquesta sensibilitat cortesa, aquesta actitud cavalleresca, notablement propera a la pobresa, persistirà en Ramon Llull, en el qual podem observar un reflex d'aquesta actitud cortesa, la qual empra, entre altres coses, a l'hora de redactar els seus llibres, com podem observar en aquesta declaració: «*El Llibre del gentil està escrit en un to altament emotiu, amb descripcions d'una deliciosa natura idealitzada, diàlegs d'una cortesia extrema i expansions de lírica religiosa de gran volada*», i a la qual fins i tot s'hi dedica un capítol (el XXXVI), a l'obra *Obres de Ramon Llull* de 1886 que diu el següent:

DE CORTESIA

CORTESIA neix de noble coratge, e tem vergonya.

Cortesa paraula signiffica amable pensa.

Cortesia es beyla de custumes.

Cortesament parla e cortesament menja, e conquerras amistat.

Si fas descortesia semblaras bestia.

Bones custumes ab cortesia començen.

Cortesia compra grat sens messio.

Qui cortesia dona, cortesia dobla.

36 LE GOFF, Jacques (2003). *San Francisco de Asís*. Madrid: Akal ediciones S.A, pp. 133-134.

Qui cortesament serueix, cortesament es seruit.

Cortesas consideracions son cortesas carreres.

f) La Dona/el matrimoni:

El matrimoni no era un obstacle per a la pertinença a l'Orde Tercer, i per tant, suposadament, per a Ramon Llull, però sí que ho era per entrar en la primera i en definitiva per a sant Francesc.

L'abstinència sexual, de la qual la reforma gregoriana en féu una de les principals distincions entre els clergues i els laics, fou imposada als frares en la *Regula bullata*. El segon capítol estipula que no s'admeten postulants casats i que només es farà l'excepció en els casos en què la dona hagués ja entrat en un monestir o tingués permís per fer-se religiosa després d'haver fet vots de castedat i estar, per edat, al resguard de tota sospita. Així, la frontera del matrimoni, que separa clergues de laics, passà a ser-ho també entre els germans i els laics, i la dona es perpetuà com un ser ambigu i perillós³⁷.

g) La llengua vulgar:

La predicació fou, després de molt temps, donada als laics en llengua vulgar. L'impacte dels mendicants i, en particular, dels franciscans en la promoció de les llengües vulgars fou important.

En efecte, aparegueren i seduïren una gran part de la societat cristiana occidental en el segle XIII, que veié afirmar-se les llengües vulgars en la literatura, i en les cancelleries, on el moviment de traducció del llatí a llengües vernacles tingué un gran desenvolupament.

S'ha indicat la importància de sant Francesc amb el *Cantico di Frate Sole* i de Jacopone de Todi amb els seus *Laude* per a la història de la poesia italiana. Les comunitats laiques de *laudesi* desenvoluparen i popularitzaren aquesta forma de poesia cantada. S'ha exposat que els frares mendicants i, en particular, els franciscans, amb les seves expressions i gests, permeteren el desenvolupament del teatre i la seva independència en relació amb la litúrgia. Recordem que Francesc cantava en francès quan la seva ànima desbordava d'alegria.

37 LE GOFF, Jacques (2003). *San Francisco de Asís*. Madrid: Akal ediciones S.A, pp. 123-124.

Ramon Llull ha estat considerat com el «creador del català»; se situa en la primera línia i és un dels principals contribuïdors a la formació de la llengua catalana literària. Les seves solucions sintàctiques i lèxiques, i la seva prosa elegant i equilibrada suposen una innovació molt gran i són un exemple insòlit de desenvolupament d'una llengua sense tradició literària prèvia. És el primer escriptor europeu d'obres filosòfiques i cultes en llengua vulgar. No obstant això, no existí cap fanatisme en l'ús de la llengua vulgar com a mitjà de comunicació per part dels frares menors. Per exemple, després de Thomas de Eccleston, el general de la província franciscana d'Anglaterra, Peter de Tewksbury féu portar al seu país sis o set clergues estrangers «que no coneixien l'anglès i predicaren mitjançant l'exemple»³⁸.

h) Els laics:

Tant Llull com Francesc, són laics cristians que se senten cridats a lliurar les seves vides per l'eixamplament de la fe sense deixar mai de ser laics, és a dir, sense fer-se religiosos.

L'acció franciscana s'inscriu en un moviment religiós de promoció dels laics en el si del cristianisme i un moviment general de «laïcització» d'una societat de la qual Georges de Lagarde n'és l'historiador, en l'àmbit de les idees i de les teories. Aquest moviment de promoció, també és seguit per Llull, el qual també estava a favor de la presència dels laics en el si del cristianisme.

En el començament de l'orde, la *Regula bullata*, admet la presència dels *laici* juntament amb els *clerici*. John Mundy ha indicat encertadament que els mendicants, sobretot tots els franciscans, aportaren canvis radicals en la condició dels conversos o germans laics respecte a l'estructura i les tradicions monàstiques. Aquests pertanyien al primer orde, en tant que els laics i les dones integrats en la societat constituïen el tercer. No podien menys que, en el començament de l'orde, «marcar la tònica en les cases dels germans», ja que els germans sacerdots estaven més ocupats en l'exterior exercint la seva labor apostòlica³⁹.

i) Estatus:

El segle XIII és un segle de la globalització. Procedí a realitzar exclusions socials però s'esforçà per englobar tots els cristians en una mateixa estructura. Francesc i els franciscans acabaren per participar en l'exclusió d'alguns (heretges), tot i que la

38 LE GOFF, Jacques (2003). *San Francisco de Asís*. Madrid: Akal ediciones S.A, pp. 131-132.

39 LE GOFF, Jacques (2003). *San Francisco de Asís*. Madrid: Akal ediciones S.A, pp. 122.

lluita contra l'heretgia tenia per meta teòrica l'abjuració i la reintegració dels heretges. Afirmaren el lloc de certs rebutjats en la societat global cristiana (leprosos) i, sobretot, van voler unir-se al conjunt de la societat. D'aquí les cartes de sant Francesc a *tots* els fidels, a *tots* els clergues i a *tots* els governants.

Un text fonamental, el qual no analitzarem aquí, inclòs en la *Regula bullata*, mostra un sant Francesc que tracta d'acollir la totalitat de la societat humana i ens revela la visió que ell tenia de la seva estructura. Es tracta d'un text rellevant, que recull tota sort de classificacions de procedència i d'origen diversos, que eleva a la dignitat de la llista categories menyspreades, que abasta tota la terra i tot el pervenir, però que borra els antagonismes socials.

Ramon, per la seva part, també pretenia globalitzar el món, i s'esforçava per englobar tots els cristians en una mateixa estructura. De fet, un dels seus objectius principals era la conversió dels infidels, tasca a la qual dedicà gran part de la seva vida i al voltant de la qual gira bona part del seu pensament, per així reintegrar-los en la societat i que fossin igual que els altres. El seu objectiu era que tota la societat humana fos cristiana i que tots fossin iguals davant els ulls de Déu, i que ningú no estigués per sobre de ningú, sinó que tots romanguéssim en un mateix nivell⁴⁰.

8. INFLUÈNCIA I REPERCUSSIÓ

Aquí, ens centrarem amb la influència i repercussió d'ambdós personatges, i els seus corrents pertinents. Per fer-ho, dividirem l'apartat en dues parts: per una banda, la influència de Llull i la història del lul·lisme, i per l'altra la història del franciscanisme i la influència de sant Francesc.

8.1 La influència de Llull: història del lul·lisme:

Per entrar una mica en matèria, començarem definint la paraula lul·lisme, que vol dir: *Moviment ideològic dels deixebles i els contraris de Ramon Llull entorn de les seves obres autèntiques o atribuïdes* o bé *Sistema filosòfic o doctrina pròpia de Ramon Llull*.

La història del lul·lisme vertader comença amb el canonge d'Arràs, Thomas le Myésier. La principal contribució del qual, fou la compilació d'una antologia del seu mestre que intitulà l'*Electorium*, en quatre versions.

40 LE GOFF, Jacques (2003). *San Francisco de Asís*. Madrid: Akal ediciones S.A, pp. 120-122.

A la dècada del 1330, tenim notícies d'activitats d'altres deixebles a París, i un grup de lul·listes a València, més tard coneixem l'activitat lul·liana que es desenvolupà a Barcelona i la promoció que en féu Pere el Cerimoniós. Mentrestant, a Mallorca, ens trobam amb un lul·lisme que ens n'ha deixat un rastre fins ara poc valorat.

Al segle XV el nombre creixent de seguidors de les doctrines lul·lianes es dividia en dos corrents de desenvolupament: el primer girava entorn de Catalunya, Mallorca i Itàlia septentrional, i el duïen figures poc conegudes en la història general del pensament europeu, tot i que importants com a mestres i propulsors del pensament lul·lià i com a editors o impressors de la seva obra. Els iniciadors d'aquest corrent foren les escoles lul·lianes de Barcelona i Mallorca, i destaca Pere Daguí; el segon tingué lloc a França,

Alemanya i Itàlia, i en ell trobem figures destacades de la història del pensament europeu, com ara, el català Ramon Sibiuda, el flamant Eimeric van de Velde, Nicolau de Cusa (deixeble de Van de Velde), i el cardenal Bessarió i Pico della Mirandola (dels quals l'evidència només demostra que estaven familiaritzats amb l'Art lul·liana).

A finals de segle el lul·lisme canvia completament d'aspecte; deixa l'aire irregular i semiclandestí que tenia fins llavors per assumir el paper d'importància reconeguda que mantindria fins a mitjan segle XVII. El primer centre d'irradiació d'aquest moviment nou fou París, i el seu primer gran representant el teòleg humanista Jacques Lefèvre d'Étaples, que féu més que qualsevol altra persona per la difusió del lul·lisme. També destaca el seu amic i deixeble Charles de Bouvelles que fou el primer a publicar una biografia de Llull i estar en contacte amb els grups humanistes espanyols, on Llull estava molt de moda a l'època.

Aquest corrent espanyol sembla que va tenir el seu origen a l'escola mallorquina de Pere Daguí, ja mencionat. El seu deixeble Jaume Janer fou important com a fundador de l'escola lul·lística de València, on era mestre de l'humanista Alonso de Proaza, però el mallorquí més conegut de l'època fou Nicolau de Pacs, que juntament amb Proaza estaven en contacte amb Jiménez de Cisneros, el qual era un lul·lista entusiasta i establí una càtedra de filosofia i teologia lul·liana a la Universitat d'Alcalá d'Henares, de la qual Pacs fou el primer professor. A través de Bouvelles aquest grup estava en contacte amb el grup parisenc.

No obstant això, el contacte més significatiu entre els dos cercles venia del lul·lista més important de l'època, el franciscà Bernard de Lavinjeta, que donà al lul·lisme de París l'aprovació oficial que li havia mancat durant un segle i mig. El tipus de lul·lisme que dugué a terme allà fou el de l'escola lul·lística de Barcelona amb el seu interès en l'Art. Féu una barreja amb enciclopedisme, alquímia i memòria artificial que havia d'esdevenir característica del lul·lisme d'aquell segle i del següent.

Després d'aquesta arrancada d'activitat lul·liana en les primeres tres dècades del segle XVI, hi ha un buit estrany d'uns cinquanta anys ocupat principalment per un diluvi editorial d'obres alquímiques pseudolul·lianes. Llavors per la dècada del 1580 hi ha un fort ressorgiment lul·lístic en dos centres distints: el primer girava entorn de la cort de Felip II d'Espanya, admirador de Llull; el segon era una mena de reanimació de la connexió franco-alemanya de mig segle abans. D'aquest centre, dos personatges rellevants foren Pierre Grégoire de Tolosa i Valerio de Valeriis, tot i que la figura més important és Giordano Bruno.

La següent generació produí el gran enciclopedista, Johann Heinrich Alsted, que intentà reconciliar la lògica lul·liana amb la d'Aristòtil i Ramus, i defensar Llull contra els seus atacants. Per ventura, l'esdeveniment més important dins el camp lul·lístic d'aquesta època fou la publicació per un tal Lazarus Zetzner d'Estrasburg d'una antologia titulada *Opera ea quae ad adinventam ab ipso Artem universalem*, que més o menys durant el segle següent seria l'obra clàssica sobre Llull.

El següent viratge en el camí el va produir la figura per ventura més estranya de tota la història del lul·lisme, Athanasius Kircher, que amb la idea de perfeccionar l'Art lul·liana publicà la seva immensa *Ars magna sciendi*, la qual comença amb una reforma de l'alfabet lul·lià i acaba remodelant tota l'Art.

Un intent molt més seriós de reformar l'Art lul·liana es troba a la *Dissertatio de arte combinatoria* de Leibniz, el qual tenia una actitud curiosa envers Llull: reconegué que Llull havia estat el seu precursor, però més tard, digué que l'Art lul·liana no era més que "una mera ombra de la vertadera combinatòria", en els secrets de la qual Llull gairebé no havia penetrat.

El darrer representant del lul·lisme alemany del Barroc, Iu Salzinger fou un personatge entre dues èpoques. Fou el darrer lul·lista qui segueix la manera de fer dels segles XVI i XVII i el primer dels lul·listes moderns, i per ventura el que fins ara més ha fet per aqueixa causa.

No seria just donar una història del lul·lisme sense presentar els seus detractors, que eren nombrosos. Amb el Renaixement, els seus crítics es dividiren en dos grups: els qui seguien hostigant per qüestions d'ortodòxia, i els qui ridiculitzaren l'Art com a instrument del pensament. La divisió s'inicià amb l'humanista espanyol, el cardenal Fernando de Córdoba, que a finals del segle XV defensà el lul·lista Pere Daguí contra acusacions d'heterodòxia, mentre que atacava despietadament Llull com a pensador, tot i emprar certs recursos de l'Art lul·liana.

Al segle XVII, que va desenvolupar la ciència moderna amb la seva visió més empírica i positivista del món, era inevitable que Llull perdés acceptació. Entre altres, trobem Francis Bacon, que després d'haver criticat Llull, elabora una ciència universal no sense punts de semblança amb el sistema lul·lià, igual que Descartes, el mètode del qual, malgrat una oposició fonamental al sistema lul·lià, tampoc no estava sense certs punts de contacte amb ell. No obstant això, allò que censuraven Bacon i Descartes era més la deformació renaixentista del lul·lisme com a art del discurs que l'Art lul·liana en si.

L'antilul·lisme de caire més popular es pot exemplificar en dos textos literaris: el de Rabelais i el del professor de Laputa als *Viatges de Guilliver* de Jonathan Swift.

Fou en l'època de la Il·lustració quan la reputació de Llull assolí el seu punt més baix, sense que gairebé ningú el defensés. Aquí fou quan rebé l'atac més famós i sostingut, en mans del benedictí galleg, Jerónimo Feijoo, el qual atacà Llull amb tanta vehemència que va suscitar múltiples contraatacs seguits per contestacions seves. Tota aqueixa polèmica no hauria tingut major transcendència, si no hagués fet sorgir un defensor de Llull que va sostenir els seus arguments amb una erudició seriosa, i no tan sols amb retòrica, Antoni Ramon Pasqual.

Amb el pare Pasqual, que a la seva mort encara deixà unes vint obres sobre Llull sense publicar, s'acaba la història del lul·lisme antic pròpiament dit. Després, amb la publicació de les obres catalanes iniciada el 1859 per Jeroni Rosselló, i amb l'obra bibliogràfica de Littré i Hauréau de 1885, comença l'època d'investigacions modernes⁴¹.

8.2 La història del franciscanisme i la influència de sant Francesc:

Fent menció a la paraula franciscanisme, aquesta vol dir: *Esperit de l'orde franciscà* o bé *conjunt de persones que viuen segons l'esperit de sant Francesc*.

És ben coneguda de tots la importància històrica del moviment de retorn a l'evangeli suscitat pel Pobriçó d'Assís en el trasbalsat món del segle XIII.

El dia 24 de febrer de 1209, tot oint missa a l'esglésiola de la Porciúncula, en sentir proclamar l'evangeli de la missió dels apòstols, encontinent i ple d'alegria Francesc exclamà: "Això és el que, de tot cor, jo vull accomplir".

A partir d'aquest moment, Francesc sabé clarament el que havia de fer de la seva vida i, impulsat per l'Esperit de Déu, inaugurarà en l'Església un estil de vida ben nou i original:

41 BONNER, Antoni (1989). *Obres selectes de Ramon Llull*: Volum I. Palma de Mallorca: Editorial Moll, pp. 73-88.

«viure segons la forma del sant evangeli». Ben aviat se li ajuntaren alguns joves d'Assís que van voler seguir el seu mateix ideal, i naixé així la primera fraternitat franciscana, que donà origen al Primer Orde. El 1212, la jove Clara d'Assís també volgué seguir, aquest nou estil de vida religiosa i, amb unes companyes seves, començà a sant Damià la nova experiència, originant-se així el Segon Orde o les Clarisses.

Finalment, vers el 1221, havent entrat Francesc a la ciutat de Cannara per dedicar-hi el seu ideal de vida evangèlica, en acabar la seva exhortació, es trobà que molts dels qui l'havien escoltat, homes i dones, se li atansaren per dir-li que estaven disposats i decidits a seguir-lo pels camins joiosos de l'evangeli. Resultà, però, que la majoria d'ells no podien ingressar ni al Primer ni al Segon Orde, perquè eren persones casades. Sant Francesc els recomanà que tornessin a llurs cases, prometent-los que s'ocuparia d'ells.

Més tard, els anuncià que havia trobat la solució, i que sense la necessitat de deixar ni la casa, ni el treball, ni els afers temporals, podrien viure el mateix ideal que ell vivia amb els seus religiosos. Així naixé el Tercer Orde anomenat avui dia Orde Franciscà Seglar⁴².

A diferència del que passa amb el lul·lisme, en el cas del franciscanisme no hi ha anti ni pseudo-franciscanisme, és a dir ni rebuig ni falsificació de sant Francesc. Això sí, hi hagué una gran polèmica sobre la qüestió de la pobresa desfermada pel sector espiritual, que va estar a punt d'ocasionar la dissolució de l'orde.

En definitiva, i com hem pogut comprovar en aquest apartat, el lul·lisme és un moviment ideològic dels deixebles i els contraris de Ramon Llull entorn de les seves obres, i també el sistema filosòfic de Ramon Llull, mentre que el franciscanisme és un conjunt de persones que viuen segons l'Esperit de sant Francesc, i per tant no es tracta d'un moviment ideològic, com en el cas del lul·lisme, sinó d'una forma de vida.

Per tant, la repercussió de Llull ve donada sobretot per la seva obra i pel seu sistema filosòfic, mentre que la de sant Francesc per l'estil de vida que dugué a terme.

A més, cal remarcar que així com el lul·lisme té rebuig i falsificació, antil·lulisme i pseudolul·lisme, el franciscanisme per la seva banda no en té.

No obstant això, un personatge i l'altre han tingut una gran influència i repercussió al llarg de la història, juntament amb els seus corrents pertinents, i un gran nombre de seguidors, tot i que de manera diferent.

42 Ofscat [en línia] [Consultat diverses vegades]. Disponible a <https://ofscat.wordpress.com/>

9. CANONITZACIÓ

En aquest apartat, parlarem de la canonització d'un personatge i l'altre, la qual ja hem mencionat breument a l'apartat de la vida.

En relació a Ramon Llull, sabem que tot i que durant el segle XVI es manifestà un gran interès per l'obra de Llull, originat pel reformisme de Felip II, i s'inicià el procés de la seva beatificació, però aquest fou interromput el 1750 pel papa Benet XIV, que qüestionà l'ortodòxia de la doctrina de Llull, a causa de la influència que encara tenien les tesis antil·listes del frare dominic Nicolau Eimeric, inquisidor del segle XIV. Eimeric havia dictat l'existència de més de 100 heretgies en els textos de Llull i les inclogué en el seu *Directorium Inquisitorum* (Manual de l'Inquisidor). L'any 1911 els bisbes i teòlegs catalans varen advertir de la necessitat de rehabilitar Llull.

Les recents aportacions del teòleg Josep Perarnau, especialista en l'obra de Llull, que ha recollit totes les falsificacions amb què Eimeric va construir les seves tesis, han permès eliminar els obstacles per a reiniciar el procés de beatificació de Llull. Així, l'estudi elaborat per Josep Perarnau i pel teòleg mallorquí Jordi Gayà elimina els dubtes anteriors i ha estat acceptat per la Congregació per les Causes dels Sants. El postulador de la causa de beatificació és el sacerdot mallorquí Gabriel Ramis.

No obstant això, hi hagué des de la seva mort una veneració popular per Llull, a qui es considerava erròniament màrtir. Això va fer que se l'anomenés "beat", títol que, tot i no tenir a nivell de l'Església Catòlica, es va popularitzar i va passar a calendaris i almanacs, on es manté encara⁴³. De fet, és beat a nivell de l'Església de Mallorca.

Mentre que pel que fa a sant Francesc, aquest fou canonitzat per l'Església Catòlica, més concretament per Gregori IX, el 16 de juliol de 1228 a Roma, i la seva festivitat se celebra el 4 d'octubre. A Itàlia, també és conegut com *il poverello d'Assisi* (el pobret d'Assís). És el sant patró del medi ambient i dels animals.

Per tant, com podem observar, en aquest apartat hi trobem discrepàncies entre un personatge i altre, car mentre que un és considerat un sant i fou canonitzat, l'altre, encara que potser en un futur això canviï, ara per ara no és considerat com a tal, a causa d'una sèrie de qüestions que s'han plantejat, al llarg del temps, entorn d'ell i de la seva obra.

43 Wikipedia [en línia] [Consultat diverses vegades]. Disponible a https://ca.wikipedia.org/wiki/Ramon_Llull

10. CONCLUSIÓ

Com hem pogut comprovar, són molts els trets en comú que hi ha entre la figura de Ramon Llull i la de sant Francesc. Aquest fet, és donat en gran part, perquè Llull prengué i assolí com a exemple sant Francesc, del qual imità la forma de vida, i amb el qual comparteix molts aspectes, opinions i pensaments. Entre altres coses, comparteixen la seva estimació per Déu i la seva dedicació a Ell, la seva opinió respecte als laics, el fet d'haver viscut a l'edat mitjana i d'estar envoltats d'un ambient històric més o menys semblant, el fet de pertànyer a la classe mitjana/alta, la renúncia als seus béns, la decisió de viure en la pobresa... També, podem observar alguns trets en comú en les seves obres, ja que en algunes obres seves, Llull hi reflectí alguns trets de *I Fioretti* de sant Francesc, malgrat que Francesc no escrigué gaire, a diferència de Llull.

En l'àmbit del pensament, cal tenir en compte que, tot i que en alguns aspectes compartien opinió, com hem vist anteriorment, Ramon anà més enllà, i desenvolupà un sistema molt més complex i sofisticat que Francesc, el qual només pretenia introduir un sistema de vida que girava al voltant de Déu.

Entre ells, també hi trobem una sèrie de discrepàncies, car en algunes ocasions no pensen o no actuen de la mateixa manera, com ara el fet que, tot i que ambdós pelegrinaren, Llull ho féu sempre sol, mentre que Francesc hi anà acompanyat dels seus germans; que a Francesc li foren descoberts els misteris secrets, com ara quan moriria, i foren molts els miracles que obrà, mentre que a Llull no; que, tot i, possiblement, ja que en Llull no ho sabem cert, ser franciscans tots dos, Francesc va pertànyer al Primer Orde, i Llull per la seva banda, si ho fou, al Tercer, etc.

La repercussió que tingueren un i altre, també fou diferent, igual que ho fou la seva canonització. Pel que fa a la repercussió, podem dir que la de Llull ve donada sobretot per la seva obra i pel seu sistema filosòfic, mentre que la de sant Francesc per l'estil de vida que dugué a terme, tot i que ambdós han tingut molta influència al llarg de la història. Fent menció a la canonització, mentre que un és considerat un sant i fou canonitzat, l'altre, tot i que potser aviat ho sigui, ara per ara no és considerat com a tal, a causa d'una sèrie de qüestions que s'han plantejat, al llarg del temps, entorn d'ell i de la seva obra.

Per concloure aquest treball, diré que ambdós personatges foren molt importants dins el seu àmbit; la figura de sant Francesc és una figura molt rellevant, que aportà, entre altres coses, un nou model de viure i una nova filosofia, i fou ell qui influí Ramon en molts aspectes, mentre que Llull és el pare de la llengua literària, i s'ha convertit en un personatge famós i mundialment conegut, a causa de la innovació del seu pensament, de les seves obres, etc, al qual fins i tot, li han atorgat diverses càtedres.

11. BIBLIOGRAFIA

Llibres:

-Autors anònims contemporanis. (1996). *Llegendes de Sant Francesc d'Assís: Versió i notes de Francesc Gamissans* (1ra Edició). Barcelona: La formiga d'or.

-Autors anònims. (1997). *Floretes de Sant Francesc d'Assís: Versió i notes de Francesc Gamissans* (1ra Edició). Barcelona: La formiga d'or.

-BONNER, Antoni. (1989). *Obres selectes de Ramon Llull: Volum I* (1ra Edició). Palma de Mallorca: Editorial Moll.

-CABOT Rosselló, Salvador. (2008). *Inicis del convent de Sant Francesc i relacions de Ramon Llull amb els franciscans* (1ra Edició). Mallorca: Centre d'Estudis Teològics de Mallorca.

-DE CELANO, Tomàs. (1991). *Francesc i Clara d'Assís: Versió i notes de Francesc Gamissans* (1ra Edició). Barcelona: La formiga d'or.

-GUERRA, Jose Antonio. (1978). *San Francisco de Asis: Escritos. Biografías. Documentos de la época* (1ra Edició). Madrid: Biblioteca de Autores Cristianos, de EDICA, S.A.

-LE GOFF, Jacques. (2003). *San Francisco de Asís: traducción Eduardo Carrero Santamaría*. Madrid: Akal ediciones S.A.

-LLULL, Ramon. (2004). *Vida coetània: Introducció i edició a cura de Gabriel Ensenyat* (1ra Edició). Muro: Ensiola Editorial.

-Sant Bonaventura. (1994). *Biografia de Sant Francesc d'Assís: Versió i notes de Francesc Gamissans* (1ra Edició). Barcelona: La formiga d'or.

Articles:

-BERTINTI, Giovanni Maria. *Aspectos ascético-místicos del blanquerna*. Tornino.

-CABOT Rosselló, Salvador. *La orden de la penitencia en la Edad Media*, (en premsa).

-CABOT Rosselló, Salvador. *Inicios de la orden franciscana de la penitencia*, (en premsa).

-COHEN, J. (1982). *The Friars and the Jews: The Evolution of Medieval anti-Judaism*, Ithaca, Londres.

-DOMÍNGUEZ REBOIRAS, F. (1995). *Raimundo Lulio y el ideal mendicante. Afinidades y divergencias, a Aristotelica et lulliana magistro doctissimo Charles H. Lohr septuagesimum annum feliciter agenti dedicata*, Steenbrugis, in Abbatia S. Petri, Martinus Nijhoff International, The Hague.

-ENSENYAT Pujol, Gabriel. *"Lo vendre e lo comprar són matèria de justícia": Ramon Llull i la mentalitat mercantil franciscana*. (en premsa).

-ENSENYAT Pujol, Gabriel. *Idees sobre el saber intel·lectual en Ramon Llull*. (en premsa).

-OLIVER, Antonio, C.R. (1965, 1966, 1967,1969). *El Beato Ramón Llull en sus relaciones con la escuela franciscana de los siglos XIII-XV*, a Estudios Lulianos: Volumens IX , X, XI y XIII.

-SUGRANYES DE FRANCH, (1954) *Ramon. Raymond Lulle docteur des missions*. Suisse: Nouvelle Revue de Science Missionnaire.

Pel·lícules:

-Paramount Pictures. *Hermano sol, hermana luna*. [Pel·lícula]. Madrid: Paramount home entertainment. S.L., 2001.

-ROSSELLINI, Roberto. *Francisco Juglar de Dios*. [Pel·lícula]. Italia: Suevia films, 1950.

-SOAVI, Michele. *Francesco*. [Pel·lícula]: *San Francisco de Asís*. Valladolid: RTI S.p.A, 2006.

Pàgines Web:

-Escriptors.cat [en línia] [Consultat diverses vegades]. Disponible a http://www.escriptors.cat/autors/llullr/pagina.php?id_sec=2850

-Enciclopèdia catalana [en línia] [Consultat diverses vegades]. Disponible a <http://www.enciclopedia.cat/EC-GEC-0120648.xml>

-Filolètica [en línia] [Consultat diverses vegades]. Disponible a <http://www.xtec.cat/~asarsane/medieval.htm>

-Franciscanos [en línia] [Consultat diverses vegades]. Disponible a <http://www.franciscanos.org/historia/PompeiA-InfluenciaReligiosoSocialDeSFo.htm>

-Ofscat [en línia] [Consultat diverses vegades]. Disponible a <https://ofscat.wordpress.com/>

-Racó català [en línia] [Consultat diverses vegades]. Disponible a <http://www.raco.cat/index.php/CatalanHistoricalReview/article/viewFile/131002/181102>

-Viquitexts [en línia] [Consultat diverses vegades]. Disponible a [https://ca.wikisource.org/wiki/P%C3%A0gina:Obres_de_Ram%C3%B3n_Llull_\(1886\).djvu/479](https://ca.wikisource.org/wiki/P%C3%A0gina:Obres_de_Ram%C3%B3n_Llull_(1886).djvu/479)

-Wikipedia [en línia] [Consultat diverses vegades]. Disponible a https://ca.wikipedia.org/wiki/Ramon_Llull